

AVRUPA BİRLİĞİ VE KIRGIZİSTAN İLİŞKİLERİNDE SORUNLAR VE FIRSATLAR

CHALLENGES AND PROSPECTS FOR THE EU-KYRGYZSTAN RELATIONS

Burulkan ABDİBAİTOVA*

ÖZET

Son yıllarda kendi iç sorunları ve zengin enerji kaynaklarıyla gündemden düşmeyen Orta Asya, özellikle ABD, Rusya ve Çin'in hakimiyet mücadelesi verdiği önemli bir bölge haline geldi. Bu küresel güçler, Orta Asya Bölgesi'ni denetimleri altına alabilmek ve bölgedeki petrol ile doğalgazı kendi isteklerine uygun şekilde kullanabilmek için bölge ülkeleriyle çeşitli projeler üzerinde çalışmaya başladılar. Orta Asya'nın yeni bağımsız ve nispeten güçsüz ülkeleri ise varlıklarını kuvvetlendirebilmek ve uluslararası alanda etkin birer güç olabilmek için küresel güçler ile 'denge' esasına dayalı bir politik ve ekonomik gündem sürdürme çabası içindedirler. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nin genişleme süreci Orta Asya ülkeleri ve özellikle Kırgızistan'ın ne ifade ettiği yeni bir merak konusu olmuştur. Dolayısıyla, bu çalışmada AB'nin Orta Asya ya yönelik politikaları, AB'nin Orta Asya ve özellikle Kırgızistan'daki çıkarları ve politikaları, Kırgızistan için AB'nin önemi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Orta Asya, Kırgızistan, TACİS, TRACECA

ABSTRACT

In recent years, Central Asian region has become one of the hottest issues in political agenda and turned into an area of power struggle among the global actors such as the US, Russia and China. These global forces began working on various projects with the countries in the Central Asian region in order to increase their political influence and their control over oil and natural gas resources in the region. The newly independent and relatively weak states of Central Asia, in order to strengthen their presence and to be effective global powers in the international arena, are attempting to establish a "balance" with the great powers by adopting their political and economic agenda. In this context, it has become increasingly interesting to analyse the particular place and policy approach Kyrgyzstan will maintain with respect to the European Union (EU). This study will look at Kyrgyzstan's stance with regard to the EU's enlargement process along with the EU's general response to Central Asia. These will be analysed to obtain a deeper understanding of the EU's interests and policies in the Central Asian region and especially in Kyrgyzstan.

Keywords: European Union, Central Asia, Kyrgyzstan, TACIS, TRACECA

Giriş

Doğu Bloku'ndaki çözülmenin ardından ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Avrupa'nın yeniden yapılanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, bölgesel ölçüde ve dünya çapında güç dengelerine yeni

* Doktora öğrencisi, Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara Üniversitesi.
E-posta: burulkaabdibaitova@gmail.com

unsurlar katmıştır. Bu gelişmeler, Avrupa'nın gelecekteki yapılanmasında anahtar rolü oynama durumundaki Avrupa Birliği'nde çeşitli görüşlerin ve politikaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

20. yüzyılda global güç dengesinin anahtarını elinde tutan Avrupa, dengelerin değişmesi nedeniyle yeni gelişmelerden etkilenmektedir. Burada temel merak konusu, uluslararası arenadaki yumuşamanın güçlenmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla büyük devletlerin global stratejik çıkarları açısından Avrupa'daki bölgesel gelişme ve çatışmaların büyük devletleri nasıl etkilediği değil, bunların etkilerinden kurtulamayacak olan bölge devletlerinin durumudur.

Bu gelişmeler ışığında, batıda yer alan AB ve doğudaki Yeni Bağımsız Devletler arasında yeni bir köprünün kurulması gerektiği söylenebilir. Bu köprü, Batı'nın sahip olduğu insan hakları, demokrasi ve piyasa ekonomisi gibi değerlerin dünyaya yeni açılmış olan bu devletlere aktarılmasına yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bu sayede Avrasya'da boydan boya yeni iletişim ve ulaştırma koridorları oluşturulacaktır. Bu tür koridora tarihi bir örnek olarak eski zamanlarda Batı ve Doğu arasında ticaret yolu olan, Çin'den başlayarak Küçük Asya'ya ve Avrupa'ya mal taşınması için kullanılan Büyük İpek Yolu'nu göstermek mümkündür. Bu günlerde bu tarihi yolun canlandırılması öngörülmektedir. Bunun nedeni uluslararası toplumun, bölgelerin ve devletlerin gereksinimlerinin ortaya çıkardığı jeopolitik ve jeo-ekonomik durumdur. Yaptığımız araştırmanın başlıca amacı da bu çerçevede AB'nin Orta Asya bölgesine, ağırlıklı olarak da Kırgızistan'a yönelik politikasını incelemektir.

1. Avrupa Birliği - Orta Asya İlişkilerine Genel Bir Bakış

1991 yılından sonra Doğu Bloku'nun dağılmasıyla birçok yeni bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, söz konusu Bloкта yer alan Yugoslavya, Çekoslovakya ve SSCB gibi devletlerin de kendi içerisinde parçalanmasıyla birçok yeni devlet dünya sistemine dâhil olmuştur. Dünyada gelişen küreselleşme sürecinde bu devletler, kendi yörüngelerini demokrasi, piyasa ekonomisi ve insan hakları değerleri çerçevesinde belirlemişlerdir.

SSCB'nin dağılmasından sonra kendilerine yeni çizgi arayan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ve Yeni Bağımsız Devletler (YBD), tercihlerini AB ile bütünleşmekten veya onunla daha sıkı ilişkilerin kurulmasından yana kullanmıştır. Keza, kendi siyasi, ekonomik ve ticari etki alanını genişletme ihtiyacı duyan AB, bu devletlerin tercihlerini sürekli olarak desteklemiştir.

SSCB'nin dağılmasıyla sonucu bu topraklarda yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla, yeni jeopolitik düzenin oluşumu ve buna ilişkin olarak da nüfuz alanlarının yeniden paylaşımı başlamıştır. Eski Sovyet coğrafyasındaki nüfuz paylaşımında Orta Asya bölgesi ve ona doğru giden ulaşım hatları da önem kazanmaktadır.

Orta Asya hem stratejik öneminden, hem zengin petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunmasından, hem de tarihi, siyasi ve güvenlik gerekçelerinden dolayı Rusya, Çin, Türkiye, İran, ABD ve AB gibi Orta Asya'da nüfuz sahibi olmak

isteyen bölgesel güçlerin ilgi odağı olmuştur. 1990'ların ortalarından itibaren entegrasyon yönündeki girişimlerini hızlandırarak küresel bir oyuncu olma yönündeki iradesini ortaya koyan AB ise, çeşitli politik ve ekonomik sorunlara ve birlik olma sancılarının yarattığı ikilemlere rağmen, Orta Asya üzerindeki ilgisini hiçbir zaman eksik etmemiş, zaman içerisinde bölge ülkelerine çeşitli programlar ile işbirliği içinde ikili ilişkiler kurmuştur.

Avrupa Birliği'nin kapsamlı bir Orta Asya politikası olduğunu söylemek güçtür. Bununla birlikte AB'nin bölge ülkelere yönelik bir stratejisi ve perspektifi olduğu açıktır. 2004 Mayıs ayında 10 yeni ülkenin Avrupa Birliği'ne katılmasının ortaya çıkardığı sinerji, Avrupa Birliği'nin Orta Asya'ya bakışını etkilemiştir. İki taraf arasındaki ticaret hacmi günden güne yükselmektedir. Genişleyen Avrupa Birliği'nde enerji ihtiyacının artması, bölgeyi AB nezdinde daha da önemli kılmaktadır. Bununla birlikte Orta Asya Cumhuriyetleri ile AB arasındaki ilişkiler, bölge ülkelerinin günün birinde Avrupa bütünleşmesine dâhil olmasını hedefleyen ilişkiler değildir. İlişkilerin hedefi tam üyeliği öngörmemektedir.

Avrupa Birliği'nin Orta Asya stratejisi, aslında, Batı Avrupa'da bütünleşme yönünde kaydedilen ilerlemenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar "ekonomik dev - siyasi çüce" olarak kabul edilen Avrupa Birliği, günümüzde eksik kalan boyutlarını yeniden yapılandırma, siyasi ve askeri alanda da işbirliğini ilerletme çabası içerisinde girmiştir. Avrupa Birliği'nin Orta Asya politikasını, bu genel çerçeve içerisinde, dünyanın diğer bölgeleri ile yakın siyasi ilişki kurma çabasının uzantısı olarak değerlendirmek gerekmektedir.¹

i. Orta Asya Ülkelerinin AB'ye Entegrasyon Hedefleri

İki kutuplu sistemin iflası ile birlikte, dünyadaki siyasal terminoloji de önemli değişiklikler geçirmiş, demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisi, "sihirli kelimeler" haline gelmiştir. Kurulan yeni dünya düzeninde bu dille konuşmak adeta zorunluluk haline almıştır. Bu çerçevede, gelişme ve ilerlemenin yolu artık Batı değerlerinin ve Batı sisteminin özümsemesinden geçiyordu. Ya gidişata uyulup bu yoldan gidilecek, ya da sonu nereye varacağı bilinmeyen (aslında bir bakıma bilinen!) maceraya kapılanacaktı. Kısacası, böyle bir ortamda Batı ile entegrasyon tercih olmaktan çıkmış, adeta bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu çerçevede, Orta Asya ülkelerinin dünya sistemine entegre olma yolunda izlediği stratejinin temelini Avrupa'ya yaklaşma süreci oluşturmuştur. Bölge ülkeleri AB ülkeleri ile ilişkilerini hızla geliştirmiş, yakın işbirliği çalışmalarına başlamışlardır. Avrupa kurumlarına, Avrupa kaynaklı oluşumlara kısa zamanda üye olunmuştur. Kısacası, Avrupa'ya entegrasyon her beş cumhuriyetin de öncelikli amaçları arasında yer almıştır. Avrupa entegrasyonuna katılma çabaları, bölge için siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda geniş olanaklar sunmakta ve etnik sorunlar başta olmak üzere güvenlik probleminin çözümüne

¹ İrfan Kaya Ülger, "SSCB Sonrası Orta Asya ve Avrupa Birliği'nin Bölgeye Bakışı", *Jeopolsar*, Cilt: 2, Sayı: 6, Mayıs 2006, (<http://www.jeopolsar.com/1.htm>).

yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan bölge ülkeleri AB ile ilişkilerine büyük önem vermekte ve bu ilişkilerin daha da geliştirilmesini hedeflemektedirler.

Diğer taraftan hem ekonomik hem siyasal bakımdan büyük ölçüde başarı kazanan Batı sistemi bağımsızlığını yeni kazanan cumhuriyetleri cezbetmiştir. Böyle bir atmosferde uluslararası sistemin yeni kimlikli üyeleri, eski sistemden miras kalan sorunlarını çözme ve gelişme gösterebilmek için Batı ile entegrasyonu en önemli hedefleri haline getirmişlerdir.

i.i. Avrupa Birliği'nin Bölgeye İlgisi

Sovyetler Birliği'nin çöküşü AB'yi bugünkü evrede ciddi siyasi ve ekonomik dönüşüm aşamasını yaşamakta olan dünyanın kriz bölgelerine çekmiştir. Bunların arasında, belli ölçüde Afganistan'a yakın olmasından dolayı uyuşturucu kaçakçılığı, uluslararası terörizm ve yasadışı göç gibi meseleler açısından Orta Asya coğrafyası Avrupa Birliği'ne doğru uzanan hatta adeta gelişen bir geçiş koridoru haline gelmiştir.

İlk başlarda, Orta Asya'da bulunan Cumhuriyetlerin AB dış politikasında özel konumu bulunmadığı söylenebilirse de daha sonraki dönemlerde bu ülkelere yönelik politikanın değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda Aralık 1995'de yapılan Madrid Zirvesi'nde belirlenmiş olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası², AB üyesi devletlerin bu çerçevede adı geçen ülkelere yönelik ortak dış politika yürütmesini ve AB üyeleri ile bölge devletlerinin ikili ilişkilerinin ortak dış politika kapsamına alınmasını öngörmüştür. AB'nin Orta Asya'ya ilgisinin nedenlerini özetle şöyle sıralamak mümkündür:

- Bölgede önemli hammadde potansiyelinin bulunması;
- Avrupa ile Asya ve Uzakdoğu arasında bir köprü niteliğinde olması;
- Çok sayıda tüketiciden oluşan bir pazar olması ve büyük bir kalkınma potansiyeline sahip bulunması;
- İstikrarsız durumu dolayısıyla uluslararası organize suçlar için özellikle de uyuşturucu ve silah ticareti için önemli bir kapı oluşturması;
- Dünyaya açıldığı için Rusya, ABD, Çin, İran ve Türkiye gibi güçlerin ilgi odağı haline gelmesi;
- Bölgenin AB'ye üye ülkelerle daha yoğun ilişkide bulunmak istemesi.³

Bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi ve bu bölgede etkin bir konum elde etmesi Avrupa Birliği'nin ekonomik yönden önemli avantajlar elde etmesini

² Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) ikinci sütununu oluşturur. ODGP'nin esas amacı, Avrupa Birliği'nin ortak değerlerinin, temel çıkarlarının, bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunması ve Birliğin güvenliğinin her bakımdan güçlendirilmesidir. Ayrıca, başın korunması, uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi ve uluslararası işbirliğin artırılması da hedeflenmektedir. Bunlardan başka, demokrasi ile hukukun üstünlüğünün ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının sağlanması da ODGP'nin ilkelerindedir.

³ Nahit Töre, *Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri*, (İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 1996), s. 14.

sağlayacaktır. AB'nin bölgeye yönelik stratejisine ve kullandığı enstrümanlara bakıldığında önceliğin ekonomi ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. AB'nin bölgeye ilgisinin arkasında öncelikle ekonomik çıkarlar, ekonomik çıkarların da merkezinde bölgenin doğal kaynaklar ve enerji zenginlikleri bulunmaktadır. Avrupa Birliği, ihtiyacı olan doğalgazı tek bir kaynaktan (Rusya'dan) almak istememektedir. Çünkü bu bağımlılık, ekonomik ve stratejik olarak Avrupa'yı Rusya karşısında güç durumda bırakmaktadır. Avrupa Birliği doğalgaz alabileceği kaynakları ve güzergâhları çeşitlendirmek istemektedir. Bunun için Orta Asya ülkeleri ile bağlarını kuvvetlendirmek istemekte ve onlarla stratejik bir ortaklık kurmayı amaçlamaktadır.⁴

Ekonomik çıkarların yanı sıra AB'nin Orta Asya politikasının bir diğer temel sütununu da Avrupa'yı tehdit eden sorunların zamanında ve yayılmadan yerinde engellenmesi meselesi oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle güvenlik konusu bu ilişkilerde ön plana çıkmaktadır. Bölge dışı istikrarsızlık ve kıta güvenliğini tehdit edici unsurların Avrupa'ya taşınmaması açısından bölgenin Avrupa güvenlik çemberinin temel halkalarından biri olduğu kuşkusuzdur. Bu sorunlar yalnız Avrupa'nın değil, aynı zamanda bütün dünyanın önünde duran küresel tehdit unsurlarıdır:

- Uluslararası terörizm;
- Bölgesel ve etnik çatışmalar;
- Uluslararası uyuşturucu ticareti;
- Radikal akımlar;
- Ekoloji;
- Nüfus ve sağlık

Bu sorunların çözülmesi ya da minimum düzeye indirilmesi için AB'nin bölgeye ilgisini artırması ve bölge ülkeleri ile işbirliğini geliştirmesi gerekiyor. Çünkü bu sorunların bir kısmı bölge kaynaklı, bir kısmı ise bölge geçişlidir. Eğer yeterli düzeyde diyalog kurulmaz ise bu sorunlar hem bölgedeki istikrar ve gelişimi frenleyecek, hem de bu bölgeyle sınırlı kalmayarak Avrupa'yı da ciddi şekilde tehdit edecektir.

Kısacası, bugün AB'nin tam anlamıyla küresel bir güç olarak kendisini kanıtlayabilmesi ve varlığını ortaya koyabilmesi için, yalnız birinci derecede ilişki geliştirmek zorunda olduğu ülke ve bölgelerle sınırlı kalmaması, orta ve uzun (kimi noktalarda kısa) vadeli geleceğini yakından ilgilendiren alanlara da yönelmesi gerekmektedir. Bu alanların başında da Orta Asya gelmektedir.

⁴ Sadık Rıdvan Karluk, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile Olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", *İkinci Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, Bişkek, 22-24 Ekim 2008; (http://bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildirimakale/1073_b220p82.doc)

2. Avrupa Birliği - Kırgızistan İlişkileri

Kırgızistan⁵ yönetimi bağımsızlığını ilan ettikten sonra dünyadaki gelişmiş ülkeler, güçlü uluslararası örgütler ve bütünleşme yolundaki birliklerle eşit hak ve karşılıklı çıkarlar çerçevesinde işbirliğine yönelmiştir. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin dış politikasının özünde belirtildiği gibi, "iç politikanın organik devamı olarak Kırgızistan dış politikası ülkenin eşit haklar ve çok-ulusluluk temelinde sağlamlaştırılmış çıkarlarını yansıtır ve devlet, bağımsızlığını sağlamaya ve korumaya yönelmekte, demokratik yönelimin ekonomik ve siyasi dönüşümünü gerçekleştirmek için uygun dış koşulları oluşturmaktadır".⁶

Yukarıdaki ifadeler Kırgız Cumhuriyeti ile AB ve üye devletleri arasındaki ikili ve çok taraflı işbirliğinin dayandığı temelleri de ortaya koymaktadır. Bunun temelinde, büyük ölçüde her iki tarafın demokrasi ve pazar ekonomisi ilkelerine karşılıklı bağlılıkları yatmaktadır. Kırgızistan özeline bakıldığında, Avrupa Birliği ile işbirliğini geliştirmeye çalışan Kırgız yönetimi, bu güçlü siyasi ve ticari-ekonomik entegrasyon birliğinin küresel sistemde giderek artan bir rol oynamakta olduğunu ve zamanla dünya kalkınmasında lider konuma geleceğini öngörmektedir.

Buna karşılık Avrupa Birliği yönetimi, Kırgız Cumhuriyeti'ni eski Sovyet coğrafyasında istikrar ve güvenliği arttırmayı teşvik edici ilişkileri geliştiren güvenilir ve öngörülebilir bir ortak görmektedir. Aynı zamanda, AB'nin son zamanlarda Orta Asya'daki bölgesel projelerinin uygulamasında Kırgız Cumhuriyeti'nin aktif katılımı belli bir ölçüde AB'nin Kırgız Cumhuriyeti'ne ilgisini kuvvetlendirmektedir.⁷

AB'nin Kırgızistan'a yönelik genel dış politika hedefi, AB resmi belgelerinde gayet açık bir biçimde belirtilmiştir.⁸ Buna göre AB'nin Kırgızistan ile işbirliği amaçları arasında "demokratik prensipler, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve piyasa ekonomisini güçlendirme" gibi konular bulunmaktadır.

⁵ Türkiye 16 Aralık 1991 tarihinde Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. Kırgızistan ile Türkiye arasında bugüne kadar çeşitli alanlarda ilişkilerin ve işbirliğinin esaslarını düzenleyen çok sayıda anlaşma ve protokol imzalanmıştır. Kırgızistan 178 ülke tarafından tanınmış, 100 ülke ile de diplomatik ilişki kurmuştur. Kırgızistan'ın üye olduğu bazı uluslararası kuruluşlar şunlardır: BM (UN), AGİT (OSCE), EİÖ (ECO), İKÖ (OIC), Dünya Bankası (WB), IMF, ILO, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), UNIDO, WHO, UNESCO, Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC), İslam Kalkınma Bankası (IDB), Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), Asya Kalkınma Bankası (AsDB), BM Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Bağlantısızlar Örgütü (gözlemci).

⁶ Kontseptsiya vneşney politiki, (http://old.president.kg/president/out_politic/conception_ext_pol_icy_rv/), (www.president.kg).

⁷ Nur Omarov, "Kırgızstan-Evropeyskiy Soyuz: evolyutsiya i prioriteti sotrudniçestva v kontse XXI-go naçale XXI-go vekov", *Tsentral'naya Aziya vo Vneşney Politike Evropeyskogo Soyuzu*, (C. U. İbraşeva, Almatı, 2004).

⁸ "The EU's Relations with Kyrgyz Republic", 2006; (http://ec.europa.eu/external_relations/kyrgyz_republic/index_en.htm)

Ortaklık diyalogunun gelişmesi için hukuki temel ise Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'dır (OİA). Kırgızistan, YBD ülkeleri arasında AB-Kırgızistan ilişkilerinin temel belgesi olan 10 yıllık dönem için çok taraflı Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın yapılması amacıyla görüşmelere başlayan ilk devlettir.⁹ Bu Antlaşma Kırgızistan ile AB arasında siyasi, ekonomik, ticari, hukuki ve kültür alanında işbirliğini öngörmektedir. Söz konusu antlaşma 9 Şubat 1995 tarihinde imzalanmış ve 1 Haziran 1999 yılında yürürlüğe girmiştir. Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın ticari ve ekonomik ölçülerini düzenleyen ara antlaşması ise 1996 yılının Kasım ayında imzalanmıştır. Taraflar arasında 1993 yılı Ekim ayında imzalanan tekstil konusunda anlaşma her yıl uzatılabilme şartıyla 1998 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu düzenleme hiç bir şekilde miktar kısıtlamaları içermemektedir.¹⁰

OİA doğrultusunda, taraflar arasında sürdürülebilir bir siyasi diyalogun geliştirilmesi, düzenli temaslar için kurumsal çerçeve kurma yoluyla öngörülmüştür. Bu amaçlar şunlardır:

- Avrupa Birliği ve Kırgızistan arasında siyasi bağları güçlendirmek,
- Kırgız Cumhuriyeti'ndeki siyasi ve ekonomik dönüşümlere destek sağlamak,
- Her iki taraf için önemli uluslararası sorunlarda görüşlerin uyumlaşmasına yardımcı olma yoluyla güvenlik ve istikrarı pekiştirmek.

Bu bağlamda AB ve Kırgızistan arasındaki Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini tespit için 3 gözlemci kuruluş hazırlanmıştır: İşbirliği Konseyi, İşbirliği Komitesi ve Parlamentolararası İşbirliği Komitesi.

Kırgız Cumhuriyeti ve AB arasındaki işbirliği birçok alanda aktif gelişmektedir. Söz konusu alanlar OİA'da da belirtildiği gibi siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanları kapsamaktadır. AB ve üye devletleri ile Kırgızistan arasındaki ikili ilişkiler, genel olarak bu bütünleşme ile ilişkilerin gelişimine olumlu etki göstermekte ve her geçen gün derinleşmektedir. Kırgızistan ile ikili ilişkiler içinde olan üye devletlerden Almanya, Fransa ve İtalya'nın Orta Asya ve Kırgızistan bölgesinde geleneksel çıkarları mevcuttur. İtalya Dışişleri Bakan Yardımcısı Alfredo Mantik'in ifadesine göre, Kırgızistan için İtalya, Avrupa ile "tanıştırabilen" arkadaştır. İtalya, Kırgızistan için AB'ye "pencere" sıfatında hareket edebilir. "Avrupa Birliği" 27 üyeden oluşan zor ve bürokratik bir sistemdir, ancak Kırgızistan AB'den yardım alabilir.¹¹ Kırgızistan, OİA çerçevesinde AB'nin diğer üye devletleriyle de ilişki kurma imkânı bulabilecektir.

⁹ "The Partnership and Cooperation Agreement between European Union and the Kyrgyz Republic (PCA)", 9 Şubat 1995; (http://europa.eu.int/comm/external_relations/).

¹⁰ Toktomuşev K., *Vneşnyaya politika nezavisimogo Kırgızstana*, (Bişkek: Sabır, 2001), s. 100.

¹¹ 3 Nisan 2009 tarihinde İtalya Dışişleri Bakan Yardımcısı Alfredo Mantik başkanlığındaki heyet ile Dışişleri Bakan yardımcısı Baktıgöl Kalambekova'nın Bişkek'teki görüşmesinde Alfredo Mantik; İtalya'nın Kırgızistan ile ticari, ekonomi, kültürel ve sosyal işbirliği yapmak ve kısmen enerji alanında Kırgızistan'a maddi destek sağlamak istediğini dile getirmiştir. (<http://tyr.kabar.kg/2009/0>)

Dolayısıyla, OİA çerçevesinde karşılıklı işbirliğinin ön sonuçlarını değerlendirirken, son yıllarda AB ile Kırgızistan arasındaki ortaklığın stratejik hedeflerine ulaşmasında önemli ilerlemeler olduğunu ve bunlar arasındaki ilişkilerin giderek artan dinamizminin vurgulanması gerekir.

i. Yardım Programları

Avrupa Birliği, Kırgızistan'ın bağımsızlığını 31 Ağustos 1991'de tanımış, 1992 yılında da diplomatik ilişkilerini kurmuştur. 1995 yılında Kırgızistan'ın Brüksel'de Avrupa Birliği'ne bağlı diplomatik misyonu kurulmuştur.

AB'nin Kırgızistan'a yaptığı teknik ve mali yardımın temel aracı AB'nin TACIS Programı'dır (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States – Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım).¹² Bu Program çerçevesinde Kırgızistan TRACECA¹³ (Transport Corridor Europe, Caucasus, Asia), INOGATE¹⁴ (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) ve WARMAP projelerine katılmaktadır.

12 Mayıs 2000 tarihinde Bişkek'te AB Alt Komitesi ile Kırgızistan arasında ilk toplantı yapılmış, bundan önce de 2000 yılının Mart ayında Brüksel'de AB

4/03/kirgizistan-ve-italya-isbirligi-konusu-ele-alindi/).

¹² TACIS Programı, Bakanlar Konseyi tarafından Temmuz 1991'de çıkartılan (2157/91 no'lu) tüzükle yasal olarak kabul edildi. Avrupa Birliğinin TACIS Programını tahsis eden 19 Temmuz 1991 tarih 2157 no'lu tüzükte programın amacı şu şekilde açıklanmaktadır: "Avrupa Birliği, Dublin ve Roma toplantılarında Sovyetler Birliği yönetiminin ekonominin canlandırılması alanında tasarlanan reformlarının uygulanması girişimlerini desteklemek isteğini beyan etmiştir. Bu amaçla, olabildiğince kısa bir zaman içerisinde kamu ve özel sektör yönetici kadrolarının hazırlanması, finans hizmetleri ve enerji sektörüne teknik yardım yapılmasını karara bağlamıştır." Sovyetler Birliği'nin dağılmasına bağlı olarak 1992 yılında programda bazı değişiklikler yapılarak, Baltık cumhuriyetleri (Letonya, Litvanya, Estonya) hariç, 12 eski SSCB cumhuriyeti (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya, Moldova, Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan) ile AB arasında uyumlu ekonomik ve politik ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi amacı ile aynı yılın şubat ayında "Anlaşma Protokolü" imzalandı. 1993 yılında Moğolistan da TACIS kapsamına dahil edildi.

¹³ TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia – Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru) Projesinin fikri altyapısı, 1993 yılının Mayıs ayında Brüksel'de Avrupa Komisyonu'nun teklifi esasında Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri temsilcilerinin katılımı ile bölgenin ulaşım altyapısının geliştirilmesine dair gerçekleştirilmiş konferansta yapılan müzakereler sonucu oluşturulmuştur. Bu projenin amaçları: Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinin politik ve ekonomik bağımsızlıklarını desteklemek amacıyla bu ülkelerin Avrupa ve dünya piyasalarına alternatif ulaşım güzergahları aracılığıyla çıkışlarının sağlanması; ülkeler arasında bölgesel işbirliğinin geliştirilmesini teşvik etmek; uluslararası mali kuruluşların ve özel yatırımcıların yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla TACIS ve TRACECA programlarından katalizör olarak yararlanılması; TRACECA güzergahının Trans-Avrupa Şebekeleri ile bağlantısını sağlamaktır.

¹⁴ INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe – Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı) Programı, Avrupa Birliği'nin ekonomik desteğe, enerji arz güvenliğini takviye etme ihtiyacına ve AB'de gaz kullanımında beklenen artışa dayalı olarak işbirliği için geliştirilen ve TACIS programı çerçevesinde finanse edilen bir Avrupa Birliği girişimidir. INOGATE ancak petrol ve gazın nakli ile ilgilenmekte ve bütün yeni bağımsız devletlerin bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır. Bu programın amaçları: Bölgesel petrol ve doğal gaz ürünlerinin ve ulaşım sistemlerinin daha iyi hale getirilmesi, rasyonelleştirilmesi ve çağdaşlaştırılması; Hazar ve Orta Asya bölgelerinden Avrupa ve Batı piyasalarına hidrokarbon taşınması için farklı seçeneklerin değerlendirilmesine yönelik olarak taraf ülkelerin çabalarını desteklemektir.

Komitesi - Kırgızistan toplantısı yapılmıştı (Kırgızistan delegasyonuna Kırgızistan Başbakan Yardımcısı başkanlık etmişti). Alt Komite toplantısında iki taraflı mal ve hizmet ticareti, DTÖ yükümlölüklerini yerine getirmek, gümrük sorunları ve sermaye sorunları gibi konular görüşülmüştür.

15 Mart 2001 tarihinde Brüksel'de AB Alt Komite-Kırgızistan İşbirliğinin ikinci toplantısı yapılmıştır ve toplantıda AB'nin Kırgızistan'a yardım sağlanması konusunda devamlılık niyeti beyan edilmiştir.

TACIS Programı çerçevesinde 1996-2006 dönemi için Kırgızistan'a 132.9 milyon Euro tahsis edilmiştir.¹⁵ Yapılan yardımların temel hedefleri, hukuk reformun gerçekteştirilmesi, özel sektörün ve altyapının desteklenmesi, demokratikleşme sürecinin geliştirilmesi, insan hakları ve azınlıkların korunması ve pazar reformu gibi ülkenin kalkınmasına ve ilerlemesine katkıda bulunacak başlıklarda gerekli yardımların sağlanmasıdır. Bu bağlamda Avrupa Birliği önemli projeler sunmaktadır. Bunlar arasında şu projeler belirtilebilir, TRACECA, INOGATE, WARMAP (Water Resources Management and Agricultural Production - Su Kaynakları Yönetimi ve Tarımsal Üretim), MERCURY (International Standards and Obligations - Uluslararası Standartlar ve Yükümlölükleri) ve LIEN (Financing Non-Governmental Organization Working in the Social Sector to Support Impoverished Strata of the Population - Sivil Toplum Örgütü, Sosyal Sektör Halkın Yoksul Tabakaları Desteklemek İçin Çalışan Finansmanı).

Ticari İlişkiler: AB-Kırgızistan ticari ilişkileri başlangıçta oldukça sınırlı kalmıştır. 2002 yılında AB, Kırgızistan'dan 20 milyon Euro değerinde ithalat gerçekteşirmiştir (2001 yılında 117 milyon Euro değerinde yapılan ithalatın çoğunu altın ticareti oluşturmaktadır). AB'nin Kırgızistan'a ihracatı 2002 yılında 90 milyon Euro'ya ulaşmıştır. Makineler, ulaşım malzemeleri ve kimyasal mamuller AB'nin ihracatının hemen yarısını oluşturmaktadır. Kırgızistan'ın 2004'te gerçekteşen toplam ithalatının % 13,1'i AB ülkelerinden yapılmıştır. Buna karşılık, Kırgızistan ihracatının ancak % 5,4 gibi küçük bir kısmı AB ülkelerine gerçekteşirmiştir.

2006 yılında taraflar arasındaki ticaret hacmi 186 milyon Euro civarında gerçekteşirmiştir. AB, Kırgızistan'ın ithalatında 4., ihracatında 6. ve genel dış ticaretinde ise 5. sırayı alırken, Kırgızistan AB'nin ithalatında 168., ihracatında 137. ve genel dış ticaretinde ise 186. sırayı işgal etmektedir.¹⁶

Kırgızistan Başbakanı İğor Çudinov, AB Orta Asya Temsilcisi Pierre Morel ile görüşmesinde Kırgızistan'ın AB ile ilişkilerinin en önemli önceliğinin ticari ve ekonomik işbirliğinin gelişmesi olduğunu dile getirmiştir. Çudinov'a göre Kırgızistan ticari ve ekonomik işbirliğinin, özellikle su enerjisi, turizm, tarım ürünlerinin işlemesi ve yatırımcı çekme gibi alanlarda gelişmesini beklemektedir.

¹⁵ Coomart Ormonbekov, "Kırgızsko-evropeyskiye otnoşeniya v kontekste Strategii ES po Tsentral'noy Azii", *Bişkek Press Club*, 8 Ekim 2008; (<http://www.bpc.kg/news/4388-08-10-08>)

¹⁶ Ertan Efeğil, "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikasının Analizi: Proje Bazlı Yaklaşımdan Stratejik İşbirliği Anlayışına Geçiş", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 16, Mayıs 2008, s. 12.

Kırgızistan su enerjisi sorunları konusunda uluslararası konferanslar düzenlemeye ve Su Akademisi'nin açılmasında AB'nin desteğine güvendiğini vurgulamıştır.¹⁷

Yardımlar: Avrupa Birliği Kırgızistan'ın ekonomik potansiyelini geliştirmesi için TACIS aracılığıyla yardımlarda bulunmuştur. TACIS dışında Kırgızistan, Avrupa Birliği üye devletlerinden, Dünya Bankası'ndan ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'ndan bu amaçlar için yardım almıştır. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Kırgızistan'ın en önemli finans kaynağını oluşturmaktadır. Söz konusu banka tarafından verilen 138 milyon ECU ile 10 proje finanse edilerek üretime geçilmiştir. Söz konusu projenin en önemlileri altın üretimine destek fabrikası "Kumtor", "Demir" Bankası ve beş yıldızlı "Hyatt" Oteli'dir. Avrupa Birliği, Kırgızistan ile kapsamlı çalışmalar yürütmesi ve orta ve kısa vadeli projelerin finanse edilmesi amacıyla Endüstriyel Kredi Bankası'nın kurulmasına destek sağlamıştır. Bununla birlikte Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi ve belediye alt yapısı için krediler verilmesini planlamaktadır.¹⁸ 1996-1997 yılları için hazırlanmış olan TACIS Eylem Programı çerçevesinde altyapının ve özel sektörün geliştirilmesi için AB tarafından 12 milyon Euro ayrılmıştır. Ayrıca ayrı bir 12 milyon Euro'luk paket ise 1998-1999 yıllarını içeren TACIS Eylem Programı çerçevesinde ayrılmıştır.

TACIS aynı zamanda OİA çerçevesinde ve Dünya Ticaret Örgütü'nün belirlediği kriterleri yakalamak için Kırgız hükümetine yardım etmektedir. Bu doğrultuda, Kırgızistan'ın Avrupa Politikasını belirlemek amacıyla Hukuki Danışmanlık Merkezi'nin kurulmasını sağlamıştır. Kurulan merkezin amacı, özellikle küçük işletmecilik alanında, Kırgızistan özel sektörünün geliştirilmesi ve enerji, nakliyat ve telekomünikasyon sektörlerinde yönetim reformlarının desteklenmesidir.¹⁹

Kamu Yönetimi Reformu: Kamu yönetimi kurumlarında reformları gerçekleştirmeden, demokratik toplumun, serbest piyasa ekonomisinin ve özel sektörün oluşturulması doğrultusunda atılan adımlar başarısız olacaktır. Bu nedenle TACIS, Kırgızistan'da ve programa dâhil olan diğer ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının sorunların çözümünde aktif rol oynamasını teşvik etmektedir. TACIS Programı "Kamu Yönetimi Enstitüsü'nde, sivil kurumlar için eğitim projeleri finanse etmektedir. 1997 yılından beri bu proje kamu yönetimine ve özel sektöre eğitim hizmeti sunarak, kendi kendini finanse etmeye başlamıştır.

Altyapının Geliştirilmesi: TACIS ulaşım ve telekomünikasyon altyapısının geliştirilmesine yardım etmektedir. Bu çerçevede Kırgızistan'ın dünya ile iletişim ve ulaştırma imkânlarının geliştirilmesine ve yeni hatların kurulmasına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Kırgızistan ekonomisi için dünya pazarlarına

¹⁷ *Biznes-vlast*, 20 Şubat 2009; (http://www.madein.kg/ru/BusinessPower/item1846_20022009)

¹⁸ "AB-Orta Asya İlişkileri", *Yeni Avrasya Stratejileri*, 1999, s. 41.

¹⁹ "Programma TASİS", *Bankovskiy Vestnik*, Mayıs 2001; (<http://www.nbrb.by/bv/>).

kolay ulaşım imkânları oluşturulmaktadır. Bu projelerin çoğu TRACECA çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Girişimciliğin Teşvik Edilmesi: TACIS, KOBİ'lerin ve insan kaynaklarının geliştirilmesini teşvik etmektedir. Bu alanda küçük işletme yönetimi ve insan kaynakları yönetimi projeleri yürütölmektedir. TACIS, aynı zamanda bu alanda üniversitelerde kursların verilmesini teşvik etmektedir ve iş piyasaları için belli projeler hazırlamaktadır. Uzun vadede TACIS, Kırgızistan'da orta ve büyük işletmelerin özelleştirilmesine yardım etmeyi ve esasen kişilerin işsizlik sorununu çözmeyi amaçlamaktadır.

Enerji: Bölgesel INOGATE Programı çerçevesinde Kırgızistan'ın bir tür transit ülke konumuna gelmesi hedeflenmektedir. TACIS, enerji sektörünün kurumsal çalışma alanında bir takım eksiklikleri ve buna bağlı enerji kaybını düzeltmek için yardım etmektedir. TACIS, Kırgızistan hükümetinin enerji üretimiyle ilgili kirliliği önlemesi ve önemli endüstri bölgelerine enerji dağıtımını sağlamasında katkıda bulunmaktadır. Bu alandaki projelerin amacı, Kırgızistan'ı bir transit devlet haline getirmek, hukuksal düzenlemeler yapmak ve böylelikle ülkeyi yabancı yatırımcılar için cazip hale getirmektir. TACIS şu anda enerji sektörünün gelişmesi için Kırgız Cumhuriyeti'nin Devlet Enerji Acentesi'yle çalışmaktadır.

Devletlerarası Programlar: Bu programın temel amacı Orta Asya ülkeleriyle diğer ülkeler arasında bölgesel işbirliğini geliştirmektir. Bu konuda Kırgızistan için özellikle TRACECA Programı büyük önem arz etmektedir. Bu Programın projelerinden bazıları şunlardır: Uluslararası Otoyol Transit Taşımacılığına Yardım Projesi, Orta Asya Otoyol Gümrük Karakolu Projesi, Fergana Vadisi, Bişkek ve Kaşgar'ı Birleştiren Yeni Demiryol Hatlarına Teknik-Ekonomik Katkı Projesi, Oş-Sarı-Taş-Erkeştam ve Oş-Kızıl-Kıya-İsfana Karayolunun Yeniden Yapılanmasına Teknik-Ekonomik Katkı Projesi.²⁰

Çevre: TACIS çevre kirliliği problemi konusunda çok devletli ortak projeler sunmaktadır. TACIS bu ülkelerde çevre koruma konusunda kamuoyunun bilinçlenmesi ve çevre konusuna yer verecek medyanın oluşturulması gibi projeleri finanse etmektedir.

Uluslararası Suç ve Yasal Olmayan Göç: Avrupa Birliği Komisyonu'nun Kırgızistan'daki Temsilcilik Başkanı Alan Waddams'ın "Orta Asya ülkeleri için uyuşturucu maddelerin geçişi ve sınır sorunu gibi pek çok konularda mücadele için geliştirilen BOMCA (Border Management in Central Asia) ve CADAP (The Central Asia Drug Action Programme) programlarını bölge ülkelerin iyi uygulayacaklarına Batı ülkeleri inanıyor"²¹ ifadesi AB'nin bölge ülkelerine verdiği önemi göstermektedir. BOMCA ve CADAP programları BM Kalkınma Programı ve AB tarafından geliştirilmiş birer programdır. Bu programların amacı Orta Asya

²⁰ Programma TACIS, Bankovskiy Vestnik, Bişkek, Mayıs 2001.

²¹ Bektaş Şamşiyev, "Kırgızstan menen Evropa Birimidiginin Kızmattaştığı Artuuda", 12 Ocak 2004; (www.azattyk.org).

ülkelerindeki sınır güvenliğini pekiştirmek ve kişilerin ve malların sınırlardan yasal olarak geçmesini sağlamaktır. BM Kalkınma Programı Orta Asya'nın her bir ülkesinin yerel temsilcileri vasıtasıyla programın uygulanmasını ve gerçekleşmesini koordine etmektedir. AB "Orta Asya'da Uyuşturucu İlaçların Yayılmasını Engelleme Programı" çerçevesinde projeler üretmektedir. BOMCA projesi için 2010 yılına kadar Avrupa Komisyonu 12 milyon Euro, CADAP için ise 2003-2008 dönemi için 5 milyon Euro ayırmıştır. Söz konusu finansmanlar tüm beş Orta Asya ülkesine tahsis edilmişken bu miktarın büyük bir çoğunluğu Kırgızistan'a ayrılacaktır.²²

7 Şubat 2008 tarihinde BOMCA/CADAP Programlarının uygulanması ve amaçlarının gerçekleşmesi konusunda Koordinasyon Komitesi'nin ilk oturumu Bışkek'te gerçekleşmiştir. Koordinasyon Komitesi Başkanı ve Kırgızistan Güvenlik Konseyi Sekreteri Tokon Mamıtov, "Avrupa Birliği programın gerçekleşmesi için Kırgızistan'ı seçti. Bununla bizim ülkeye ek yatırımları, uluslararası uzmanları ve onların entelektüel potansiyellerini çekmeye özel imkan sağlanmış durumda" diye ifadeleriyle programın önemine dikkat çekmiştir.²³

"BOMCA/CADAP" programı desteğiyle Kırgızistan'da, sınır ve gümrük hizmetlerindeki görevliler için birçok eğitim ve seminer düzenlenmiştir. Bu programların gerçekleşmesi çerçevesinde Kazakistan sınırındaki Ak-Col köyünde ve Özbekistan sınırındaki Kara-Suu köyünde iki yeni giriş-kontrol merkezi kurulmuştur.²⁴

Gıda Güvenliği: AB, 1996 yılından beri, gıda konusunda kendi kendine yeterli bir ülke olması için, Kırgızistan bütçesine yardım etmektedir. 1996-2006 yıllarında bu amaçla toplamda 91.85 milyon Euro ayrılmıştır.

İnsani Yardım: Kırgızistan, ihtiyaç duyduğu sürece AB'nin yiyecek yardımı ve insani yardımı programlarından faydalanma hakkına sahiptir. AB, özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünü izleyen ilk dönemlerde, ekonomik kötüye gidişin Kırgız nüfusunun üzerindeki etkilerinin hafifletilmesi için, borç verme ve bağış şekilde yoğun bir yiyecek yardımı sağlamıştır. Bunlara ek olarak AB, İnsanlık Ofisi ECHO yoluyla özellikle nüfusun hasta, korumasız ve zayıf kesimlerine yönelik insani yardım sağlamıştır. Bu amaçla 1993 yılında 25.4 milyon Euro yardım sağlanmıştır. 1999 yılı için ise 22 milyon Euro civarında insani yardım sağlanmıştır. 1996 yılında DIPECHO (Afete Hazırlık) Programı başlatılmıştır. DIPECHO Programı²⁵, 2004'ün Nisan ayında ülkenin güneybatısında meydana gelen toprak kaymalarından etkilenen bölgelerde afete hazırlık durumunun iyileştirilmesi konularına öncelik vermektedir²⁶.

²² "Pomoş Evrokomissii Kırgızstanu v realizatsii program "Bomka-Kadap" v 2008 godu budet uveličena v svyazi s uspeşnoy ih realizatsiyey", 6 Aralık 2007; (http://www.madein.kg/ru/Society/item522_06122007).

²³ *Basma söz kızmadı*, 7 Şubat 2008; (<http://www.president.kg/press/news/1138/>).

²⁴ *Obşestvo*, 6 Aralık 2007; (http://www.madein.kg/ru/Society/item522_06122007).

²⁵ 1996 yılında DIPECHO Programı'nın açıklanmasından önce EICHÖ afete hazırlık için 120 milyon Euro yatırım yapmıştır; (http://ec.europa.eu/echo/aid/dipecho_en.htm).

²⁶ "The EU's Relations with Kyrgyz Republic", 2006; (http://ec.europa.eu/external_relations/kyrgyz/intro/index.htm).

Demokrasi ve İnsan Hakları: TACIS'in Demokrasi Programı 1992 yılından beri Kırgızistan'da çoğulcu toplumun ve hukuk kurallarının oluşturulması için çalışmaktadır. Projeler ayrımcılığı önleyen çalışmalar, insan haklarının korunması, sendikaların gelişmesi ve kadın haklarının korunması gibi konuları kapsamaktadır. AB aynı zamanda Kırgızistan'ın Avrupa Konseyi'ne tam üye olarak kabul edilmesinde büyük katkıda bulunmuştur. AB projeleri kapsamında gazeteciler, hâkimler ve polisler için demokrasi yöntemlerin eğitimi yapılmaktadır. Bunun dışında, birçok sivil toplum örgütünün demokratik ortamda hareket etmesine yardım etmektedir. 2006 yılında dünyada insan hakları ve demokrasiye geçişte destek sağlamak amacıyla kurulmuş olan EIDHR (Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa İnisiyatifi) Kırgızistan'da ülkede çoğulculuğun desteklenmesi konularına öncelik vermektedir.²⁷

TACIS TEMPUS Programı: YBD ülkeleri için programda çeşitli konularda geniş imkanlar sunulmaktadır. Nüfusu az olmasına rağmen dokuz Kırgız üniversitesi bu programdan yararlanmışır.²⁸ Kırgızistan bu programa 1994 yılında dâhil olmuştur. Avrupa Komisyonu ile Kırgız Parlamentosu'nun arasındaki anlaşma çerçevesindeki TEMPUS Programı, üniversite yönetim kuruluşunun reformu, okul planlarının geliştirilmesi ve ekonomik alanda öğretmenleri eğitmek gibi projeleri takip etmektedir. 1998 yılından beri 12 proje bu programdan finanse edilmiştir.²⁹

i.i. AB'nin Kırgızistan'a Yönelik Stratejisi

2001 yılından itibaren özellikle ithal enerji kaynaklarına duyduğu ihtiyacın artması, bölgesel sorunların ciddi anlamda bölge ve dünya güvenliğini tehdit etmesi ve genişleme süreci ile birlikte, Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasına daha da yaklaşan Avrupa Birliği, bu bölgeye ilişkin stratejisini radikal bir şekilde değiştirmek zorunda kalmıştır. Karşılıklı ilişkilerde AB, siyasi konulara, ekonomik çıkarlara ve güvenlik sorunlarına öncelik vermeye başlamıştır. Teknik yardımların temel araç olarak görülmesine rağmen, karşılıklı ilişkiler, proje bazlı teknik yardım temelinden stratejik işbirliği temelinde kaymıştır. Artık Orta Asya devletleri, ülkesel büyüklüğe ve geldiği ekonomik aşamaya bağlı olarak değil, siyasi ve ekonomik reformların uygulanmasına ilişkin gösterdiği çabaya bağlı olarak teknik yardımlardan faydalanabilecektir. Demokratik kurumların geliştirilmesi, insan haklarına saygı, iyi yönetim anlayışının geliştirilmesi, fakirliğin azaltılması gibi konulara öncelik veren AB, devlet kurumları ile birlikte sivil toplum örgütlerini de kendisine muhatap almaktadır.

2002 yılından itibaren Orta Asya ülkelerine yapılan yardımlar Komisyon'un 2002-2006 yılları arasını kapsayan Orta Asya için Strateji Belgesi ve 2002-2004 yıllarını kapsayan Tanıtıcı Programda öngörüldüğu biçimde yapılmıştır. AB, Strateji Belgesi'nde önceliklerini bölgede güvenlik ve çatışmaların önlenmesi çalışmalarının teşvik edilmesi, siyasi ve sosyal gerginliklerin yok edilmesi ve ticaret ve yatırım ortamının iyileştirilmesi olarak belirlemiştir. Bu amaçlarının

²⁷ (http://ec.europa.eu/europeaid/where/worldwide/eidhr/details_en.htm).

²⁸ TEMPUS COMPENIUM, Academic Year 1997/1998, European Commission, Brussels, 1998, s. 63

²⁹ Programma TASIŞ TEMPUS, *Bankovskiy Vestnik*, Mayıs 2001; (<http://www.nbrb.by/bv/>).

gerçekleştirilmesi için de "üç ayaklı" bir yaklaşım benimsemiş ve yardımları bölgesel programlar, ülkelere göre belirlenmiş bölgesel öncelikler ve yoksulluğun azaltılması projelerine yönlendirme yoluna gitmiştir. Bunun gerçekleştirilmesi için de 2002-2006 yılları için yıllık 50 milyon Euro'luk bir ödenek ayırmıştır.³⁰

AB'nin bölgeye yönelik politikasında değişiklik planladığının önemli bir göstergesi 2007 yılının yaz aylarında dönem başkanlığını elinde bulunduran Almanya'nın öncülüğünde kabul edilen (uygulama süreci Orta Asya'ya Yardım Stratejisi ile desteklenecek) Orta Asya (Siyasi) Strateji Belgesi (2007-2013)'dir.³¹

Bu belge barışçıl, demokratik ve ekonomik olarak güçlü bir Orta Asya'nın oluşturulması, komşu ülkelerde barışın korunması ve refahın sağlanmasını amaçlamaktadır. AB, bölgede barış ile istikrarın korunmasını ve hukuk devleti gereklilerini yerine getirilmesini çıkarlarına uygun bulmaktadır. Çünkü bölgedeki her türlü gelişme AB'yi etkilemektedir.³²

AB'nin Orta Asya'ya yönelik 2007-2013 Stratejisi çerçevesinde Avrupa kuruluşları, Orta Asya ile ortaklığını pekiştirme konusundaki çabalarını güçlendirmek için çalışmaktadırlar. Bu çerçevede 2008 yılındaki en önemli etkinlik ise ilişkilerin kurumsallaştırılması amacıyla AB-Orta Asya Güvenlik Forumu'nun stratejiyi gerçekleştirme konusunda ulusal koordinatörlerle ilk kez buluşmasıdır.

Almanya'nın Kırgızistan'daki büyükelçisi Klaus Grevlik'in de ifade ettiği gibi bu stratejide Kırgızistan'a yönelik konuşulan en önemli meselelerden biri de enerji politikalarıdır. Elektrik enerjisini üretip paylaşmak, bölgenin güvenliği için çok önemlidir. Bu strateji çerçevesinde Bışkek'te Orta Asya Su-Enerji Akademisi'ni açmak ve Su-Enerji zirvesini gerçekleştirmek temel amaçlardan biridir.³³

Kırgızistan Dışişleri Bakanı Ednan Karabayev'e göre bu strateji, Avrupa Birliği ile Kırgızistan strateji işbirliğini yeni basamağa yükseltmek için imkan sağlamaktadır. Strateji çerçevesinde, su enerjisi alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi, Kırgızistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olarak statüsünün yükseltilmesi ve birleşik ulaştırma bölgesinin kurulması hedeflenmektedir.³⁴

2007-2013 AB-Orta Asya Stratejisi çerçevesinde Kırgızistan'a ihtiyacı için 55 milyon Euro ve 94,2 milyon Euro (bölgesel girişimlerin gerçekleşmesi için) yardım sağlanacaktır.³⁵

³⁰ "Central Asia: Regional Strategy Paper 2002-2006", 2002; (http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/rsp2/).

³¹ "Central Asia: Regional Strategy Paper 2007-2013", 2007; (http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/c_asia/).

³² Sadık Rıdvan Karluk, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile Olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", (http://bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildirimakale/1073_b220p82.doc).

³³ Merim Sultangazi, "Evrosarkettin Borbor Aziya Boyunça Strategiyası", *Azattyk*, 3 Temmuz 2007; (<http://www.azattyk.org/content/Article/1268615.html>), (<http://www.tazar.kg/news.php?i=5030>).

³⁴ i.g.e.

³⁵ Coomart Ormonbekov, "Kırgızsko-evropeyskiye otnoşeniya v kontekste Strategii ES po Tsentral'noy Azii", *Bışkek Press Clup*, 8 Ekim 2008; (<http://www.bpc.kg/news/4388-08-10-08>).

i.i.i. Kırgızistan için Avrupa Birliği'nin Önemi

Orta Asya hem stratejik öneminden hem de zengin petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunmasından, üstelik tarihi, siyasi ve güvenlik gibi gerekçelerden dolayı Rusya, Çin, Türkiye, İran, ABD ve AB gibi Orta Asya' da nüfuz sahibi olmak isteyen bölgesel güçlerin ilgi odağı olmuştur. Bu çerçevede ABD, Çin, Rusya ve diğer güçler karşısında Orta Asya ülkeleri ile birlikte Kırgızistan tercihini AB'den yana kullanmaktadır.

Rusya, Orta Asyalılar için geleneksel ve tanıdık olunan bir ortaktır. Rusya'nın bölgedeki etkisini sürdürmek için değişik araçları kullanma ve koruma düzeni mevcuttur (güvenlik garantisi, ucuz silah, ekonomik proje ve yatırımlar vs.). Ancak mevcut durumda Rusya, Orta Asya bölgesinin yoksulluk, kötü yönetim ve potansiyel istikrarsızlık gibi sorunlarına gerçekçi çözüm sunmaktan uzaktır. Bunun için Rusya'nın yeterli kaynakları bulunmamakta, ancak daha önemlisi bu sorunlarla nasıl başa çıkacağı konusunda iyi bir örnek teşkil etmemektedir. Üstelik Rusya'nın 'ağabey' kompleksi ile ilgili kaygıları vardır. Bu durum Orta Asya devletlerini 'çok yönlü' diplomasi izlenmesi noktasında psikolojik olarak yönlendirmektedir.

Çin ise siyasi ve ekonomik açıdan Rusya'dan daha başarılıdır. Bu nedenle bölgenin güvenliğine ve gelişimine katkı sağlayacaktır. Ancak, bölgenin Çin ile bütünleşmesi Rusya'ya göre daha sorunludur. İlk olarak, Çin Orta Asya ülkelerinin iyi işleyen yönetim biçimine dönüşümü için uygun bir model sunamamaktadır. Çünkü Çin'de Orta Asya devletlerinin yakın geçmişte yaşadığı komünist sistem hâkimdir. Gerçekten de Çin hükümeti kendi deneme sürecini yaşamaktadır ve ülkede nasıl bir siyasi sistemin gelişeceği henüz belli değildir. İkincisi, Çin ile bütünleşmek psikolojik olarak problemlidir. Çin ekonomisinin genişlemesi ve Çin nüfusu gibi endişeler söz konusudur. Çinli göçmenler ekonomik fırsatlardan dolayı özellikle Kazakistan'a akın etmişlerdir.

Orta Asya güvenliğinin ve refahının uzun vadede sağlanması siyasi reform olmadan imkânsızdır ve bölgenin demokratikleşmesi konusuyla ne Rusya ne de Çin ilgilenmektedir. Bunun yerine, bu aktörler, hileli seçimleri meşrulaştırmış ve genelde kendi baskıcı politikalarından dolayı Orta Asya hükümetlerini uluslararası eleştiriden korumayı tercih etmişlerdir. Rusya ve Çin'in güvenlik sağlayıcı liderler olarak Orta Asya bağlamında yürüttükleri politikalar, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAO) ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) çerçevesinde şekillenmektedir. Ancak söz konusu ülkelerin, güvenlik konusundaki dar yaklaşımları bölgenin gelişmesine yönelik yükümlülükleri ile çelişmektedir. En son ŞİÖ askeri tatbikatında, '2007 Barışçı Misyonu', Andijan olayları temel senaryo olarak kullanılmış ve ayaklanmaları önlemek için ortak güçler eğitilmiştir. Bu ise Orta Asya otoriter rejimlerinin, kendi vatandaşları tarafından ciddi bir ayaklanma ile karşı karşıya kaldıklarında, böyle bir durumu kontrol altına alabilmek adına dış destek alabileceklerini ima etmektedir. Şu anda Rus veya Çin askerlerinin Orta Asya'da muhtemel askeri çatışmalarda yer almasını hayal etmek zordur. Ancak eğer böyle bir durum söz konusu olursa, Orta Asya'da anti-Rus ve anti-Çin eğilimlerinin ortaya çıkması beklenebilir. Bu

önlemler, bölgenin güvenliği için faydalı olmayan muhalif grupların radikalleşmesine yol açabilir. Orta Asya devletlerini yanına çekmek isteyen ABD, Orta Asya ülkelerinin egemenliğini korumak ve güçlendirmek adına, bu ülkelere uluslararası ve ulusal destek sağlayabilir. Ancak, ABD uzaktadır ve onun politikaları ve bölgedeki yükümlülük düzeyi genel Avrasya jeopolitik düşünceleri tarafından belirlenir. İşte bu nedenle konu değişir: ABD ile Orta Asya'nın lider konumdaki komşuları olan Rusya ve Çin arasındaki artan rekabet göstermektedir ki bölgedeki devletler ile Vaşington arasındaki derin işbirliği bölgede artan gerginliklere neden olabilmektedir.

ABD'nin aksine, AB'nin bölgedeki gelişmeleri doğrudan etkileyecek Orta Asya'da uzun vadeli çıkarları bulunmaktadır. Bölgenin zengin kaynakları bulunmaktadır ve yeni strateji AB'nin Orta Asya'da ciddi niyetleri olduğunu göstermektedir. AB, Orta Asyalıların çıkarına hizmet edecek çerçevede, bölge güvenliğine katkı sağlamayı istemekte ve siyasi kalkınma ve iyi yönetim alanlarında işbirliği modelleri gibi hedefe ulaşmak için iyi bir model sunabilmektedir.³⁶

Çin, ABD, Rusya, AB ve diğer güçler bölgede etkin olmanın mücadelesini verirken; Orta Asya'nın bölgede yer alan bütün ülkelerin menfaatlerine cevap verecek ve işleyen bir sisteme ihtiyacı bulunmaktadır. AB'nin buna cevap verecek bir modeli bulunmaktadır. Almanya ve AB, bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu siyasi ve ekonomik bilgi ve tecrübe birikimi sunmaktadır.³⁷

İyi yönetim, hukuk devleti, insan hakları, demokratikleşme ve eğitim AB'nin tecrübelerini paylaşmak istediği ana alanlardandır. Ayrıca, AB siyasi istikrar ve refahın sağlanmasına hizmet edecek bölgesel bütünleşme için de tecrübelerini sunabilecektir. Bu konuda özellikle Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik dönüşüm süreçlerinden edinilen deneyimler aktarılabilir. Kısacası, zengin gelenekleri ve yüzyıllara dayalı iletişimleriyle AB ve Orta Asya ülkeleri medeniyetler arası diyalogun oluşmasına önemli oranda hizmet edebileceklerdir. Global dünyanın karşılaşmış olduğu birçok zorluk Avrupa ve Orta Asya'yı da etkilemekte ve ortak bir tepki geliştirmelerine sebep olmaktadır. Güvenlik sorunları ve bölgesel iktisadi kalkınma, özellikle Afganistan, Pakistan ve İran gibi ülkelere yakınlıkları dikkate alındığında AB ve her bir Orta Asya ülkesi arasında yakın işbirliğini gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle, bölge ülkeleri ve AB arasında göç, organize suçlar, uluslararası terör gibi alanlarda yakın işbirliği gerekli hale gelmektedir. Diğer yandan, AB'nin enerji kaynaklarına olan bağımlılığı ve güvenli bir enerji piyasası yaratılabilmesini sağlayabilmek adına farklı enerji kaynaklarının piyasaya sunulmasına imkân sağlayan politikaların geliştirilmesine olan ihtiyaç da taraflar arasındaki işbirliğini güçlendirmektedir. AB'nin yerel enerji piyasalarını güçlendirmek için göstereceği çabalar, bölgedeki yatırım ortamını güçlendirerek enerji üretimindeki verimliliği artıracak ve enerji

³⁶ Nargis Kassenova, "The New EU Strategy towards Central Asia: A View from the Region", CEPS Policy Brief, No. 148, Ocak 2008.

³⁷ Süleyman Bağ, "Hedi Wegener: Orta Asya'nın Öğretmeni Değiliz, Kendimizi Örnek Olarak Sunuyoruz", *Zaman*, 9 Ekim 2008; (<http://www.eurozaman.com/euro/detaylar.do?load=detay&link=43336>).

kaynaklarının güvenli olarak dağıtılmasında farklı yolların açılmasına sebep olabilecektir.³⁸

Bağımsızlığını ilan ettikten sonra Kırgızistan'ın dünya birliğine entegre olma yolunda izlediği stratejinin temelini diğer komşu ülkeler gibi Avrupa'ya yakınlaşma süreci oluşturmuştur. Avrupa entegrasyonuna katılma çabası, Kırgızistan için siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda geniş olanaklar sunmakta ve etnik sorunlar başta olmak üzere güvenlik probleminin çözümüne yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan Kırgızistan için AB'nin önemi büyüktür.

Orta Asya ülkeleri içinde sivil toplum örgütlerinin en rahat hareket edebildiği ülke olarak bilinen Kırgızistan, gerek coğrafi özelliklerinden, gerekse ekonomik ve siyasal sisteminden kaynaklanan pek çok sorunla mücadele etmektedir. Orta Asya'daki diğer ülkelere nazaran, Kırgızistan'daki demokrasi eğilimlerinin daha dürüst olduğunu kamuoyu temsilcileri ve uluslararası yorumcular sık sık vurgulamaktadır. Ancak otoriter sistemlerle yönetilen komşu ülkelerdeki siyasal eğilimler Kırgızistan'ı dolaylı ve direkt olarak etkilemektedir.

Gerçekten de Mart devriminden sonra Kırgızistan'da insan hakları, ifade özgürlüğü önemli ölçüde gelişmiştir. Aralık 2007 tarihindeki hükümet seçimleri tam demokrasi kurallarına uygun olarak gerçekleşmiştir. Ancak son yıllarda hükümetin yanlış politikalarını eleştiren medya mensuplarının ifade özgürlüğünün kısıtlanması, ünlü gazeteci Alişer Sayipov'un katilinin bulunamaması ve hukuk organlarının bu olayı iyi takip etmemeleri, bazı medya mensuplarının çeşitli tehditlerden dolayı başka ülkelere taşınmak zorunda kalmaları, insan hakları ihlalleri hususunda soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ukrayna ve Gürcistan'da olduğu gibi Kırgızistan'da da "Renkli Devrimler"e tepki olarak muhalif gruplar, sivil toplum kuruluşları ve medya üzerindeki kontrollerini sıkılaştırmaktadırlar.³⁹

Bunun dışında bölge istikrarını etkileyen bir diğer sorun da sınır anlaşmazlıklarıdır. Kırgızistan'ın Özbekistan ve Tacikistan arasındaki bazı sınırları henüz netleşmemiş durumdadır. Dolayısıyla zaman zaman bu ülkeler arasında tatsız olaylar çıkmaktadır.

AB Komisyonu, Orta Asya ülkelerini demokrasi ve insan hakları konusunda çaba göstermemekle ve otoriter yönetim anlayışını sürdürmekle suçlamaktadır. Hatta bu durumu Orta Asya ülkeleri ile olan ekonomik ve siyasal ilişkilerinde bir 'sopa' olarak kullanmakta ve Orta Asya ülkelerinin demokratikleşme konusunda çaba göstermemesi halinde onlarla ekonomik ve siyasal ilişkilerini en alt düzeyde tutacağını belirterek, bunu genel bir dış politika ilkesi olarak kabul etmektedir. Her ne kadar Orta Asya ülkeleri yöneticileri ülkelerinde demokratik sistemin uygulandığını düşünseler de hala hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygıya dayalı liberal demokrasilerden uzaktır.⁴⁰

³⁸ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, AB Genel Müdürlüğü, 31 Mayıs 2007.

³⁹ "Central Asia Regional Strategy Paper 2007-2013", 2007; (http://ec.europa.eu/external_relations/kyrgyz_republic/index_en.htm)

⁴⁰ Eugheniy Zhovtis, "Democratisation and Human Rights in Central Asia: Problems, Development Prospects and the Role of the International Community", CEPS Policy Brief, No. 134, Temmuz 2007.

AB'nin Kırgızistan ile ilişkileri her ne kadar göreceli olarak kısıtlı olsa da AB Kırgızistan'daki olumlu veya olumsuz gelişmelere çeşitli şekillerde tepki vermektedir. AB, Kırgızistan'da 1998'de "idam cezası" ile ilgili yayınlanan moratoryumu, ülkede insan hakları ihlallerini daha etkin biçimde gözetebilecek şekilde Ombudsman'ın yetki alanının genişletilmesini ve işkence suçunun Ceza Kanununa sokulmasını memnuniyet verici gelişmeler olarak değerlendirmiştir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen AB'nin insan hakları ihlalleri, hukukun üstünlüğü ve demokratik reformların uygulanışı gibi konularda Kırgızistan'a yönelik de bir takım çekinceleri devam etmektedir.

Kırgızistan-AB arasındaki devam eden siyasi diyalogun amacı siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi, demokratik topluma dönüşüm sürecinde reformların yapılmasına destek, devlet yönetim kuruluşlarını değiştirmek, bir sivil toplumun gelişimini teşvik etmek ve Kırgızistan ve Orta Asya'da bir bütün olarak güvenliği ve istikrarı sağlamaktır. Ticari ve ekonomik işbirliği için siyasi iletişim kurulması ve güçlendirilmesi gerekli bir koşuldur. Son yıllarda bu yöndeki gelişmeler bir tesadüf değildir. AB, Bişkek'in büyük ticari ortağı olmuştur. AB, Kırgızistan'ın demokratik toplum, hukuka dayalı devlet, insan hakları ve özgürlüklerine saygı, özgür demokratik seçim ile ekonominin serbestleşmesi gibi yükümlülükleri yerine getirmeyi kabul ettiğini ve bunun için girişimlere devam ettiğini ve bunun hem AB hem de Kırgızistan açısından çok önemli olduğunu vurgulamaktadır.⁴¹ İkili ilişkilerin en önemli unsuru, barışı ve uluslararası güvenliği korumanın yanı sıra Kırgızistan'ın Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın prensip ve koşullarını yerine getirmesidir. Bu bağlamda AB'nin Kırgızistan'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğüne desteği bölgede ve bir bütün olarak Avrasya'da barışı ve istikrarı korumak için gerekli bir koşuldur.

Kırgızistan AB'yi demokratik anlamda bir model ve başarılı bölgesel bütünleşme örneği olarak görmektedir.⁴² Kırgızistan'ın liderlik çabaları, demokrasiyi geliştirmesini, sivil toplumu birleştirmesini, ekonomik reformların yürütülmesini ve Avrupa Birliği ile tüm destek ve işbirliğini karşılamayı amaçlamıştır ve bu son derece önemlidir.

Mevcut ilişkilerin dikkatli analizini ve olasılıklarını gerektiren ve buna ek olarak devletin ulusal çıkarlarını karşılayan alanlarda Avrupa Birliği ile özel stratejik işbirliği programının benimsenmesi için Avrupa Birliği Kırgızistan ile işbirliği düzeyini "ortaklık" seviyesine çıkarmıştır.⁴³ Elbette burada Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Kırgızistan arasındaki sosyo-ekonomik parametrelerdeki farklılık dikkate alınmalıdır. Ancak bu durum, karşılıklı avantajlı projelerin ilerlemesini durdurmamalıdır.

Şüphesiz ki, AB'nin Kırgızistan'daki ekonomik reformları ve teknik destekleri iki taraflı ilişkilerin önemli unsurudur. Aynı zamanda, işbirliğinin ekonomik

⁴¹ Coomart Ormonbekov, Liliya Ormonbekova, "Strategiya Evropeyskogo Soyuza dlya Tsentral'noy Azii: pro et sonra", *Analitika*, 25 Eylül 2007; (<http://www.tazar.kg/news.php?i=6259>).

⁴² Ahto Lobjakas, "Kyrgyzstan: European Union Supportive, But Cautious" *Eurasia Insight*, 19 Temmuz 2006; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/pp071906.shtml>).

⁴³ Muratbek Azimbakiyev, "Kyrgyzstan-European Union: Facets of Cooperation", CA&CC Press, 21 Mart 2004; (http://www.ca-c.org/online/2004/journal_eng/cac-03/21.azyeng.shtml).

unsuru yeni bir düzeye çıkarılmalıdır. Bunun için potansiyel oldukça önemlidir. AB'nin Kırgızistan'ın doğal hammadde ve turizm potansiyeline yönelik ilgisi açıktır. Ancak bunları verimli bir şekilde kullanmak için gerçekleşmiş olan teklifleri düzenlenmesi gerekecektir.

Kırgızistan'ın AB ile ilişkilerinin sağlıklı şekilde geliştirilmesinin ve Avrupa ile başarılı bir entegrasyonun sağlanabilmesinin belirleyici unsurlarından biri de elbette ki, dış etkenlerin yanı sıra Kırgızistan'ın kendi içinde göstereceği gelişme olacaktır. Hem ekonomik hem de siyasal alanda kat ettiği ilerleme ve yeni dünya koşullarına adaptasyon, Kırgızistan'ın gelecek Avrupa yapılanması içerisindeki yerini gösterecektir. Bilindiği gibi AB açısından esas kriterlerden biri ekonomik durum ve göstergelerdir. Kırgızistan, sürdürülebilir bir ekonomik sistemi kısa zamanda kurmalı ve belli standartları da tutturmalıdır. Örneğin, gayri safi milli hasıla (GSMH) ve kişi başına düşen milli gelir bakımından minimum düzeyde dahi olsa AB standartlarına yaklaşmalıdır. Kırgızistan, liberal ekonomiye -piyasa ekonomisine- geçişi ve ilerlemeyi sağlamalı, siyasal olarak da AB'nin temel değerler olarak benimsediği demokrasi, insan hakları, şeffaflık konularında gerekli reformları gerçekleştirmelidir. Doğal olarak bütün bunların diğer ülkelerin deneyimlerinde de görüleceği gibi kısa bir zamanda hayata geçirilmesi zordur. Ancak bu konuda mesafe kat edilmesi şarttır. Kırgızistan'ın kaynakları, alt yapıları, genel olarak potansiyelleri göz önünde bulundurulursa, bunu başarabileceğini söylemek zor değildir. Bu bakımdan Kırgızistan'ın kendi iç dinamikleri açısından göstereceği gelişme aynı zamanda onun Avrupa nezdinde konumunu da belirleyecektir.

Sonuç olarak, Kırgızistan – AB ilişkilerinin 21. yüzyılda daha da geliştirilmesinin tarafların çıkarlarına uygun olduğu ve olumlu bir perspektif sergilediği söylenebilir. Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması temelinde geliştirilecek ortaklığın ileri bir düzeye getirilmesi ise ülkedeki bütün gelişmelerin sonucuna, tarafların kararlı tutumuna ve nihai olarak Avrupa kıtasında kurulacak yeni düzene bağlı olacaktır.

Sonuç

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ortaya çıkan Orta Asya Cumhuriyetleri üzerinde Avrupalı devletler etkin bir politika belirleme yoluna gitmemiştir. AB daha ziyade Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Rusya üzerinde politikalar özellikle ilk dönem itibariyle oluşturmuş, belirtilen Cumhuriyetleri ise üçüncü plana itmiştir.⁴⁴ Bu sebeple, AB'nin bölge ülkeleri ile ilişkilerini her açıdan geliştirecek yeni bir AB stratejisi formüle edilmesi konusunda artan bir ihtiyaç söz konusudur ve enerji işbirliği bu alanda mükemmel bir fırsat sunmaktadır.⁴⁵

1991-1999 yılları arasında TACIS Programı AB'nin, YBD'de piyasa ekonomisi, demokrasi ve insan hakları değerlerinin benimsetilmesinde önemli ve başarılı bir

⁴⁴ Nahit Töre, *Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri*, (İstanbul: İstanbul Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 1996), s. 6-7.

⁴⁵ Ahmet Dörtbudak, *Türk Cumhuriyetlerin AB ile İlişkileri, Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri*, (İstanbul, 1997), s. 253.

araç olarak kendini göstermiştir. Bu tarihten, sadece on yıl önce Avrupa Komisyonu'nda Sovyetler Birliği ve Çin ile politik ve ekonomik ilişkilerle ilgili olarak 20 kişinin çalıştığını düşünürsek yeni durumu eskisiyle kıyaslamak imkânı bulabiliriz. Taraflar arasında diyalog kısıtlıydı, partnerlik ve fikir alışverişi ağırları kurulmamıştı. TACIS Programı faaliyete başladığı zamandan itibaren çok şey değişmiştir.⁴⁶

Ekonomik gelişme alanında en büyük zorluklarla karşılaşacak olan ülkelerden biri de Kırgızistan'dır. Çünkü bazı bölge ülkelerinin aksine yeterli enerji kaynakları bulunmamaktadır ve bugüne kadar da kayda değer bir sanayileşme gerçekleştirememiştir. Kırgızistan, transformasyon süreci açısından her ne kadar büyük ilerlemeler kaydetmiş olsa da, ekonomik gelişme için elverişli koşullara sahip olmaması dolayısıyla, ekonomik açıdan Rusya'ya bağımlı bulunmaktadır. Bişkek'in, BDT içinde yürütülen ve Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan arasında bir Gümrük Birliği kurulmasını hedefleyen ekonomik entegrasyon sürecine katılmasının asıl amacı da budur.

Avrupa Birliği bugüne kadar Orta Asya ülkeleri arasında Kırgızistan'a göreceli olarak daha az yatırım yapmıştır. Kırgızistan, denize çıkışı olmayan ve dağlık bir coğrafi yapıya sahip ülke olduğu için ekonomik açıdan geride kalmıştır. Yeterli doğal kaynaklarının olmamasından dolayı AB'nin ilgisini diğer ülkelere göre çok çekmemiştir.

Orta Asya ülkelerinin (özellikle Kırgızistan'ın) Avrupa'ya entegre olma çabalarını, AB'nin ise enerji ve ulaştırma alanındaki çıkarlarını dikkate alarak, ayrıca bölgede politik ve ekonomik istikrarın oluşması ve bölgesel bütünleşme hareketlerinin geliştirilmesi amacıyla işbirliğinin geliştirilmesinin taraflar için yararlı olacağını göz önünde bulundurarak, ilişkilerin perspektifi konusunda iyimser değerlendirmeler yapılabilir. Bununla birlikte, partnerlik ilişkisinin daha ileri aşamalara götürülmesi yolunda çeşitli engeller bulunmakla birlikte bir diğer sıkıntı da AB'nin bu husustaki ihtiyatlı yaklaşımıdır. İlişkilerin bundan sonraki gelişimi, mevcut antlaşma yükümlülüklerinin yerine getirilmesine ve en önemlisi tarafların gerekli istek ve kararlılığı göstermesine bağlı olacaktır.

⁴⁶ Programma TASIŞ, "Godovoy Otçyet Za 1997 God", Evropeyskaya Komissiya, Brüksel, 3 Temmuz 1998, s. 57.

KAYNAKÇA

- Azymbakiev, Muratbek, "Kyrgyzstan European Union: Facets of Cooperation", *Central Asia and Caucasus Journal*, 21 Mart 2004; (http://www.cac.org/online/2004/journal_eng/cac-03/21.azyeng.shtml).
- Bağ, Süleyman, "Hedi Wegener: Orta Asya'nın Öğretmeni Değiliz, Kendimizi Örnek Olarak Sunuyoruz", *Zaman*, 9 Ekim 2008; (<http://www.eurozaman.com/euro/detaylar.do?load=detay&link=43336>).
- Bekeşova, M., "Kırgızstanda söz erkındiği katuu kısımgı kabılıuda", *Azattyk*, 3 Mayıs 2009; (http://www.azattyk.org/content/Kyrgyzstan_Freedom_of_speech/1620672.html 03.05.2009).
- Corobekova, A.E., "Osnovniye aspektı sotrudniçestva Kırgızstana s Evropeyskim Soyuzom", *İnformatsionno-analitiçeskiy Tsentri*, 14 Ağustos 2006; (http://www.iacentr.ru/archive/public_details8aa8.html?id=96).
- Caparov, Amanbek, "Kırgızstanda Demokratiya cana Söz Erkındiği", *Azattyk*, 3 Mayıs 2009; (http://www.azattyk.org/content/Kyrgyzstan_Freedom_of_speech/1620672.html).
- Crawford, Gordon, "EU Human Rights and Democracy Promotion in Central Asia: From Lofty Principles to Lowly Self-Interests", *Perspectives on European Politics and Society*, 1568-0258, Cilt: 9, Sayı: 2, 1 Haziran 2008, s. 172-191.
- Çayhan, B. Esra, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Mayıs 2002, s. 46.
- Dörtbudak, Ahmet, "Türk Cumhuriyetlerin AB ile İlişkileri, Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri", (İstanbul, 1997), s. 253.
- Efegil, Ertan "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikasının Analizi: Proje Bazlı Yaklaşımdan Stratejik İşbirliği Anlayışına Geçiş", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 16, Mayıs 2008, s. 12.
- Gorbachev, Igor, "Kyrgyz Relation Develop Positively PM Says", *News Agency-Press Club*, 21 Aralık 2007; (<http://eng.24.kg/politic/2007/11/27/4027.html>).
- Havva Kök, "Avrupa Birliği ve Orta Asya", *Avrasya Dosyası*, 2005, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 155-165.
- Hüseynov, Fuad, "Avrupa Birliği-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri*, Sayı: 21, Kış, 2002.
- Karluk, Sadık Rıdvan, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile Olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", İkinci Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi, Bişkek, 22-24 Ekim 2008; (http://bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildirimakale/1073_b220p82.doc)
- Kassenova Nargis, "The New EU Strategy towards Central Asia: A view from the Region", *CEPS Policy Brief*, Sayı: 148, Ocak 2008; (http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1583).

- Kimmage Daniel, "Security Challenges in Central Asia: Implications for the EU's Engagement Strategy", *CEPS Policy Brief*, Sayı: 139, Temmuz 2007; (www.ceool.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=8d8402b3f3ba451d9c28aae8a1660091).
- Kurmanov, Zaynidin, "Vozmojnyy kontsept dvijeniya KR, obuslovlennyy vektorom "prisoyedineniye k ES", *Analitika*, 9 Kasım 2007; (<http://www.analitika.org/article.php?story=20071028013628942>)
- Kocobayeva, Zamira, "Kırgız Demokratiyasına Evroparlament Köz Saluuda", "Azattyk", 31 Kasım 2008; (http://www.azattyk.org/content/Kyrgyzstan_election_Europarlament/1336763.html).
- Kostina, Tat'yana, "Çto jdyot ES ot Kırgızstana i çego nam ojdat' ot neyo?", *Kazahstanskaya pravda*, 4 Temmuz 2007; (<http://analit.akipress.org/?id=1236>).
- Linn F. Johannes, "Central Asia-National Interests and Regional Prospects", *Central Asia Caucasus Institute & Silk Road Studies Program*, Cilt: 5, Sayı: 3, s. 5-12, 2007.
- Lobjakas, Ahto, "Kyrgyzstan: European Union Supportive, But Cautious", *Eurasia Insight*, 19 Temmuz 2006; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/pp071906.shtml>).
- Mantika, A, "İtaliya mojet stat' dlya Kırgızstana "oknom v Evrosoyuz", *Kabar*, 5 Mayıs 2009; (<http://rus.kabar.kg/2009/04/05/amantika-italiya-mozhet-stat-dlya-kyrgyzstana-oknom-v-evrosoyuz/>).
- Melvin, Neil, "The European Union's Strategic Role in Central Asia", *CEPS Policy Brief*, Sayı: 128, 2007. (http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1484).
- Melvin Neil & Boonstra Jos, "The European Strategy for Central Asia @ Year One", *CEPS Policy Brief*, Sayı: 1, Ekim 2008; (http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1730).
- Melvin Neil, "The Launch of EU Central Asia Monitoring", *EUCAM/EU-Central Asia Monitoring*, Sayı: 1, Kasım 2008.
- Menon Rajan, "The New Great Game in Central Asia", *The International Institute for Strategic Studies*, Cilt: 45, Sayı: 2, Yaz, 2003.
- Mirimanova Natalia, "Regional Cooperation in Central Asia: force filed analysis", *CEPS Policy Brief*, 2-3 March, Brussels, Conference Report, Sayı: 3, Nisan 2009; (www.eucentralasia.eu).
- Omarov, Nur, "Kırgızstan-Evropeyskiy Soyuz: evolyutsiya i prioriteti sotrudniçestva v kontse XX-go naçale VI-go vekov", *Tsentral'naya Aziya vo Vneşney Politike Evropeyskogo Soyuz*, (C. U. İbraşeva, Almatı, 2004); (http://omarov-nur.narod.ru/2004/KR_EVROSOYUS.doc).
- Omarov, Nur, "Zaçem Evrope Tsentral'naya Aziya?", *Analitika*, 7 Aralık 2008; (<http://www.analitika.org/article.php?story=20081204034705301>)

- Ormonbekov, Coomart, "Kırgızsko-evropeyskiye otnoşeniya v kontekste Strategii ES po Tsentral'noy Azii", *Bişkek Press Club*, 8 Ekim 2008; (<http://www.bpc.kg/news/4388-08-10-08>).
- Ormonbekov, Coomart, "Kırgızsko-evropeyskiye otnoşeniya", *Bişkek Pres Club*, 7 Ekim 2008; (<http://www.bpc.kg/perspective/98-07-10-08>).
- Ormonbekov, Coomart, Ormonbekova Liliya, "Strategiya Evropeyskogo Soyuza dlya Tsentral'noy Azii: pro et contra", *Analitika*, 25 Eylül 2007; (<http://www.tazar.kg/news.php?i=6259>).
- Ormonbekov, Coomart, "İnstitusional'niye aspektı sotrudničestva Kırgızstana s Evropeyskim Soyuzom: neviuçenniye uroki", *Analitika*, 24 Ocak 2007; (<http://www.analitika.org/article.php?story=20070124002147616&mode=print>).
- Peers, Steve, "From Cold War to Lukewarm Embrace: The European Union's Agreements with the CIS States", *The International and Comparative Law Quarterly*, Cilt: 44, Sayı: 4, Ekim 1995; (<http://www.jstor.org/stable/760618>).
- Peyrouse, Sebastian, "The Growth of Commercial Exchanges Between Central Europe and Central Asia", *Analyst*, Bi-Weekly Briefing, Cilt: 11, Sayı: 8, 22 Nisan 2009, (<http://www.cacianalyst.org>).
- Pomfret, Richard, "Trade Policies in Central Asia After EU Enlargement and Before Russian WTO Accession: Regionalism and Integration into the World Economy", School of Economics, Working Paper 2004-13.
- Şamşiyev, Bektaş, "Kırgızstan Menen Evropa Birimidiginin Kızmattaşığı Artuuda", *Azattyk*, 12 Ocak 2004; (www.azattyk.org).
- Spechler, Martin C., "Central Asia Between West and East", *CA&CC Press*; (<http://www.ca-c.org/journal/2005-05-eng/07.shpprimen.shtml>).
- Sultangazı, Merim, "Evroşarkettin Borbor Aziya Boyunça Strategiyası", *Azattyk*, 3 Temmuz 2007; (<http://www.azattyk.org/content/Article/1268615.html>).
- Toktomuşev, K., *Vneşnaya Politika Nezavisimogo Kırgızstana*, (Bişkek: Sabır, 2001).
- Töre, Nahit, *Avrupa Birliği ve Türk Cumhuriyetleri*, (İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 1996).
- Tursunkulov, K. A., "Evropeyskiy Soyuz. Daleko ili blizko?", *Analitika*, 10 Ekim 2006; (www.analitika.org).
- Tüysüzoglu, Göktürk, "Avrupa Birliği'nin Orta Asya'ya Olan İlgisi Artıyor", *Stratejik Boyut* 21 Kasım 2008.
- Umetov, Chinghiz, "Uzbekistan and Kyrgyzstan: Border Hassles Abound", *Eurasia Insight*, 27 Nisan 2009; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav042709b.shtml>).
- Zhovtis, Eugheniy, "Democratisation and Human Rights in Central Asia: Problems, Developmen Prospects and the Role of the International

- Community”, CEPS *Policy Brief*, Haziran 2007;
(http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1516).
- TEMPUS COMPENIUM, Academic Year 1997/1998, European Commision, Brussels, 1998.
- Programma TASİS TEMPUS, *Bankovskiy Vestnik*, Mayıs 2001;
(<http://www.nbrb.by/bv/>).
- “Central Asia: Regional Strategy Paper 2007-2013”, 2007,
(http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/c_asia/).
 - “Central Asia: Regional Strategy Paper 2002-2006”, 2002;
(http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/rsp2/).
 - “The EU’s Relations with Kyrgyz Republic”, 2006;
(http://ec.europa.eu/external_relations/kyrgyz/intro/index.htm).
 - “Evrosoyuz-Tsentral’naya Aziya: vzveşennoe sotrudniçestvo”, *Obşestvo*, 13 Kasım 2007;
(<http://www.msn.kg/ru/news/20756/>).
 - Evropeyskaya Komissiya: Programa TASİS, Godovoy Otçyet Za 1997 God, Brüksel, Avrupa Komisyonu, 3 Temmuz 1998.
 - Kontseptsiya vneşney politiki Kirgizskoy Respubliki, (www.president.kg), (www.gov.kg).
 - Programma TASİS, *Bankovskiy Vestnik*, Mayıs 2001;
 - BOMCA-CADAP, (<http://cadap.eu-bomca.kg/>).

TERRITORIAL CLAIMS OF THE ARMENIAN AND GEORGIAN SSRs TO TURKEY IN THE 1940s

ERMENİSTAN VE GÜRCİSTAN SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLERİ'NİN 1940'LARDA TÜRKİYE'DEN TOPRAK TALEPLERİ

Laura SEYİDBAYOVA*

ABSTRACT

Immediately after the end of World War II Turkey once more became entangled with the interests of the Great Powers. Turkey's strategic importance of having territorial access to the Middle East and powerful nations' attempts to predetermine the political orientation of the Turkish government led to a revitalization of politics by the Soviet Union, Great Britain, and the United States in relation to Ankara. Consequently, the post-war era became a turning point in Soviet-Turkish relations when the friendly relations, founded in the initial years of the Turkish Republic, were replaced with coolness and hidden enmities. The Soviet Union launched a planned "war of nerves" against Turkey by raising territorial claims and using the Armenian SSR and Georgian SSR for its own causes, which gave new impetus to the "Armenian issue" and a launch of campaign on repatriation of Armenians living abroad. It waged an intensive anti-Turkish propaganda in the mass media, and raised the question of revision of the 1936 Montreux Convention regarding the regime of the Turkish Straits with the aim of amending the treaty to its own interests.

Key Words: Cold War, USSR, Turkey, Straits, Armenian SSR and Georgian SSR.

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminin hemen ardından Türkiye'nin bir kez daha büyük güçlerin çıkarları ile başı derde girdi. Türkiye'nin Orta Doğu'ya kara geçişine sahip olmasının stratejik önemi ve güçlü ulusların Türk hükümetinin siyasi eğilimini önceden tayin etme girişimleri, Ankara konusunda, Sovyetler Birliği, Büyük Britanya ve ABD politikalarının yeniden canlanmasına yol açtı. Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında kurulan dostça ilişkiler soğukluk ve gizli düşmanlıklar ile yer değiştirdi, savaş sonrası dönem, Sovyet-Türk ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. Sovyetler Birliği, Ermeni ve Gürcü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'ni kullanarak Türkiye'ye karşı planlanmış bir psikolojik savaş başlattı. 1936 Montrö Sözleşmesi'nin revize edilme meselesini ileri sürdü. Montrö Sözleşmesi çerçevesinde düzenlenen Boğazlar rejimi hususunda tekrar bir revizyona gidilmesi konusunu gündeme taşıyarak medyada yoğun bir Türk karşıtı propaganda başlattı. Burada amaç sözleşmenin Sovyetler lehine tekrar revize edilmesiydi.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, SSCB, Türkiye, Boğazlar, Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti.

Introduction

As is well known, during World War II the relations between the Soviet Union

* PhD Candidate, Ziya Bunyatov Oriental Studies Institute, Azerbaijan National Academy of Sciences. E-mail: laura_2000@mail.ru

and Turkey were tense, and with the beginning of the Cold war and expansion plans of the USSR they became even more complicated. Turkey's economic and military weakness, Stalin's dissatisfaction with its actions during the war (the USSR accused Turkey of letting several German military and military-support vessels through the Straits), and its personal control over the Straits, the fear that it would turn towards the hostile west camp which would mean vulnerability of the southern frontiers of the USSR – all these predetermined Moscow's attitude to Turkey.

Therefore, the Soviet Union tried to establish a pro-Soviet, puppet government in Turkey, as well as in the other neighboring and occupied countries. Regarding this, the document of the US Central Intelligence Agency "Foreign and military policy of the USSR" of July 23, 1946 reads: "The Soviet Union desired to include Greece, Turkey and Iran in its security zone through the establishment of "friendly" governments in those countries. Local factors were favorable toward its designs, but the danger of provoking Great Britain and the USA in combination kept the USSR from the open actions".¹ Besides, communists' position in Turkey was weak. Unlike in Iran, Eastern Europe and the Balkans, there were no Soviet troops in Turkey, and the formation of a Soviet-friendly government was not easy. Also, the unanimity of the Turkish political circles and government was a factor of no small importance. Therefore, Moscow decided to use other "veiled" political instruments, and in particular, to involve South Caucasian republics neighboring with Turkey – the Armenian and Georgian SSRs – to achieve its goals. Beginning with the second half of 1945 and until the end of 1947 the USSR launched a campaign on seizure of Turkish territories. Alongside with this the Soviet Union achieved its real goals – revision of the Montreux Convention on the Black Sea Straits dated July 20, 1936 to establish joint control, or if Turkey were further weakened, sole control over the Straits.

Rise of "Armenian and Georgian issues" by the Soviet Union

In the middle of 1945 G. Kiknadze, the people's commissar on foreign affairs of the Georgian SSR, received confidential instructions from Moscow to collect necessary information on the eastern regions of Turkey: size and location, national composition of the population, historical and cultural monuments, and available natural resources. In turn, deputy people's commissar on foreign affairs I. Kavtaradze passed the same task to the people's commissar on foreign affairs of the Armenian SSR.² Thus, those operations started to be secretly realized by the leadership of the two republics.

From April till June the leadership of Soviet Armenia – the chairman of the Council of people's commissars of the Armenian SSR, A. Sarkisyan, and the first chairman of the Central Committee of the Communist Party of Armenia, G. Arutyunov – addressed to Stalin with numerous letters which told about one

¹ CIG, Office Research and Evaluation. ORE1, Soviet Foreign and Military Policy, 23 July 1946, p. 66.

² Presidential Archive of Georgia - f. 14, op. 20, d. 253, p. 31-36.

million Armenians who forcibly immigrated from "Turkish Armenia" after World War I to the Arabic and Balkan countries, Western Europe, the USA, etc. and formed numerous Armenian colonies in those countries. At first the authors of the letters asked Stalin to assist in establishing diplomatic relations and exchanging diplomatic representations between the Armenian SSR and the countries where the Armenian colonies existed, instituting positions of the counselors on the work with the Armenian colonies in the Soviet embassies, strengthening connections with the pro-Soviet foreign Armenians by sending the representatives of the Council of the people's commissars of the Armenian SSR to those countries, and beginning to publish the journal under the name "Soviet Armenia" in the Armenian language specially for the foreign Armenians.³ And in the next letters of May 15 and July 7 – to allow the foreign Armenians return to Soviet Armenia and to raise the issue at the Potsdam conference of "returning" Armenian lands by restoring the borders of 1914 and handing over the former Armenia territories of Kars and Surmali, which would ease the return of Armenians to their native land,. Appeals of the Armenian leadership were approved by Stalin.

At the same time Armenian colonies abroad stirred up their activity. In March 1945 the Armenian National Church Council in Philadelphia sent a telegram to President Franklin Roosevelt with the appeal to assist in expanding the boundaries of Soviet Armenia and to hold a just position with regard to the Armenians, i.e. according to Woodrow Wilson's precept to gather Armenians scattered around the world in their native land.⁴ On April 7 the Armenian National Committee from New York addressed Stalin with a telegram expressing hope that Stalin had not forgotten the decree of Soviet Russia, "On Turkish Armenia", of December 29, 1917.⁵

Launch of anti-Turkish campaign in the Armenian Media

Except the Soviet leadership and the leadership of the Caucasian republics, soon all the Soviet press and public and religious figures were engaged in the "war of nerves" against Turkey. From the end of 1945 in particular, a wave of articles appeared in the press that openly raised territorial claims against Turkey and criticized it for violating its position of neutrality during the war.

On November 27, 1945 Catholicos of all Armenians Gevorg VI sent a letter to the presidents of three great states – I. V. Stalin, H.S. Truman and C. R. Attlee in which he made a large historical retrospective of the Ottoman Empire times and began to describe the "humiliations, oppressions and physical destruction" which the Armenian people allegedly suffered from the Turkish sultans. As a result of those repressions, according to the clergyman, 300 thousand Armenians were driven out of their lands in 1894-1896, and in 1920 after the seizure of "vitaly important parts of Armenia" Kars, Ardagan and Surmali, "left helpless, Armenians were driven out of their native lands and scattered around the world". And what saved the Armenian people from annihilation was the newly-formed Soviet Republic which "liberated the rest of the Armenian lands

³ Jamil Hasanli, *USSR-Turkey: Cold War Range*, (Baku: Adilogli, 2005), pp. 154-155, 187-189.

⁴ *Ibid*, p. 156.

⁵ *Ibid*, p. 155.

and formed here the Armenian Soviet Republic". Summing up his statement, Gevork VI set his hopes on the support of the UN and called on that institution "to restore justice" and return "The Turkish Armenia" to the Armenians by joining it to Soviet Armenia.⁶

The next article expressing "expectations" of "eternally bypassed, aggrieved Armenians" was published in the newspaper "Izvestiya" of February 22, 1946. It read that the Armenian professor A. K. Djivelegova spoke in front of the audience of the lecture hall of All-Union lecture bureau under the committee on the activities of the higher school at the Council of People's Commissars of the USSR with the report on the topic "Armenia and Turkey". He spoke of "the tragic fate of the Armenians" living in the regions of Van, Bitlis, Erzurum who had been driven out by the Turks and then found support in Soviet power. Djivelegova raised the issue that was vitally important for the Armenian people: the reunification of the Armenian territories Kars and Ardagan, which were once part of Russia, with Soviet Armenia.⁷

In parallel with the Soviet press, "The New York Times" published an article on June 11, 1945 by a Surmelyan who demanded the return of Kars and Ardagan, arguing that it was an important region for the defense of the Caucasian region.⁸

The "Information war" between the Georgian SSR and Turkey

On December 14, 1945, first in the Georgian newspaper, "Communist", and then in the newspapers "Izvestiya", "Zarya Vostoka" and "Pravda", a letter by the Georgian scientists S. Djanashia and N. Berdzenishvili was published under the title "About our legal claims to Turkey".⁹ In the letter they gave a brief history of their country from with the high antiquity until the Ottoman conquest of a number of the southern regions of Georgia and the treaty of October 13, 1921 between the Georgian and Armenian SSR on one side and Turkey from the other, according to which several more Georgian and Armenian lands "passed" to the latter. At the end of the article the authors openly declare that the "Georgian people must get back its lands, namely Ardagan, Artvin, Olti, Tortum, Chekir, Beyburt, Gumushhane and Eastern Lazistan regions, including the regions of Trabzon (Trapezunt) and Giresun, i.e. only part of the territories, seized from Georgia".

This letter caused general indignation amongst the Turkish community. All leading newspapers, journalists, public figures appeared with articles in which they blamed the Soviet Union for those claims pointing out that the Georgians and Armenians were only marionettes in this "war of nerves", and that behind all those actions was standing the Soviet leadership which first put in claims on the Straits and bases, and then on territories for the Armenians and Georgians. At the same

⁶ Aziz Alakbarli, "Armenian Nation is Incurable", *525-ji Gazet*, 12 March 2007.

⁷ "Armenia and Turkey", *Izvestiya*, 22 February 1946.

⁸ Robert Fedoovich. Ivanov, *Stalin and Allies 1941-1945*, (Smolensk: Rusich, 2000), p.534.

⁹ Djanashia, Simon.;Berdzenishvili Nikoloz, "About Our Legal Claims to Turkey", *Zarya Vostoka*, 13 December, 1945.

time many of them frankly pointed out that those were historically Turkish territories, and if an analysis of historical belonging began it would be found out that the Soviet Union itself consisted of nothing but occupied territories of other nations.¹⁰

The article by Asim Us under the title "Events in Iran may be dangerous for Turkey as well" from this series of articles published on December 30 in the newspaper "Vakit"¹¹, in which the author closely related the events going on in Iran with the last actions of the Russians with regard to Turkey is of particular interest. The author particularly underlines that "after the Russian occupation forces raised the Azerbaijani issue they started to incite to rising of the Kurdish issue as well. And the Kurdish issue is directed not only against Iran but as a disease may take hostile direction with regard to Iraq and Turkey".¹² Further, Us notes that for the realization of its plans in Iran, Russia started using occupation forces deployed there during the war, but as it was impossible to do that in Turkey, the Soviet Union used other methods. At the end of the article the author asks himself a question, "Is denouncement of the treaty on friendship with Turkey by the Soviet Union a preparatory action for realization of such plan of assault? At present it is impossible to give a final, affirmative or negative answer to this question. At any case, raising of the Armenian and then Georgian issues by the Russians against us within the last few days makes sense. It is possible that in Russia's probable aggressive plan with regard to Turkey, Armenians and Georgians will play the basic part, and therefore the dream about great Georgia and great Armenia will become the inciting instrument for these nations in the given issue".

The newspaper "Ulus" published an article by Osman Turan, the docent of Ankara University's Faculty of History, Language and Geography, and then the newspaper "Vatan" published a series of articles by Professor Fuat Koprulu titled "Reply to Georgian professors". The main objective of those articles was to prove that Turkey did not take the Black Sea regions in the east of Turkey from the Georgians but that Georgia took them from Turkey, and that those territories, "twice occupied by the Georgians, could not for both times remain in their hands for a long time and again returned to their real owners". The newspapers claimed that the Georgian population in that area was not considerable in comparison with the Turkish population, and that even this small group of Georgians considered themselves completely Turkish.¹³

¹⁰ Huseyn Jahid Yalcin, "Armenian question", *Tanin*, 21 December 1945; Huseyn Jahid Yalcin, "And now the Georgians," *Tanin*, 22 December 1945; Peyami Safa, "Soviet Nazis", *Tasvir*, 22 December 1945; Sadak, "We do not buy Russian friendship at the cost of territories", *Aksham*, 24 December 1945; A. Tefik Rushtu, "My open appeal to the Soviet press," *Vatan*, 24 December 1945; Hikmet Bayur, "Politics of historical rights", *Hyruses*, 28 December 1945; Central State Archive of the Republic of Azerbaijan, f.28, op.4, d.47, pp. 55-60, 110-112

¹¹ Asim Us, "Events in Iran may be dangerous for Turkey as well", *Vakit*, 30 December 1945; Central State Archive of the Republic of Azerbaijan, f.28, op. 4, d.47, p.132-133

¹² And really the Kurdish problem, and immediate establishment of Kurdish autonomy in neighboring Iran so strongly worried the Turkish authorities that they made a decision at the end of 1945-beginning of 1946 on the resettlement of Turkish Kurds from the regions bordering with Iran and Iraq to the centre of the country. For more details, see: Koptevskiy V. N., *Russia-Turkey: Stages of Trade and Economic Cooperation*, (Moscow: Oriental Studies Institute RAS, 2003), p.102.

¹³ Central State Archive of the Republic of Azerbaijan, f.28, op.4, d.47, p. 212.

Some journalists claimed that even to accept the Georgian professors' logic of stating the history, the argument put forth by them for returning those territories to Georgia just because they belonged to it once was extremely insufficient. "If to rely on such kind of arguments", wrote the journalist Selim Pandol, "then the Greeks could perfectly claim to Marseille, and the French to Canada".¹⁴

And still, despite different arguments of Turkish journalists on the groundlessness of the Georgians' claims, all of them unanimously stated, "the claims of Georgian professors are so ridiculous that they shouldn't be paid attention to".¹⁵

On January 4, 1946, in response to the articles of Georgian scientists, the Turkish radio prepared a program in several languages that made a survey of modern Soviet Georgia, and the audience was offered to compare all their facts with any encyclopedic editions and historical works. At the end of the program it was noted that the country known as Georgia never owned even a handful of the land which lay behind the frontiers of Turkey.¹⁶

However, the USSR's propaganda campaign was also fortified by advancement of the Soviet troops towards Turkish frontiers. In particular, the English intelligence reported on the dispatch of 50 echelons with live power to Romania and the accumulation of army units in the Caucasus.¹⁷

After a short period of time another article appeared in the Soviet press, this time it was an article titled "Turks-aggressors must return our lands" by a member of the Religious Office of the Moslems of Transcaucasia, qazi of Ajaria Rasikh Suleyman Beridze. In the article he substantiated Georgian claims with the same arguments, but this time on behalf of Georgian Moslems, emphasizing their wonderful life in the Soviet Union and the oppression of their brothers on the Turkish side who would "gladly welcome reunion of their native places with Georgia".¹⁸

It should be noted that the article had its particular importance. In the course of many centuries both Georgians and Turks compactly lived on this territory. And as time went by, Georgians in many regions were exposed to assimilation and adopted Islam. And when this issue on the territorial claims arose again in 1945 many of the historical Georgians lost their linguistic, religious identity and became closer rather to Turks than Georgians living in the Georgian SSR. And this fact was confirmed by G. Kiknadze in his report addressed to the deputy chairman of the Council of People's Commissars of the USSR L. Beriya in August 1945.¹⁹

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ "The Near East and Africa 1946", *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, Vol.7, (Washington, 1969), p. 806.

¹⁷ M. Akgun, "Black Sea Straits: Invisible Ties", *Russian-Turkish Relations: History, Present Condition And Perspectives*, (Moscow: OSI RAS, 2003), p. 62.

¹⁸ Rasikh Suleymanovich Beridze, "Turks-Aggressors Must Return Our Lands", *Zarya Vostoka*, 29 December 1945

¹⁹ Presidential Archive of Georgia, f. 14, op 20, d. 253, p. 31-36.

It became clear from the content of the report that the Georgian leadership itself realized that the failure of the above-mentioned territorial claims was predetermined and therefore the statement of the qazi of Ajaria, Georgian-Moslem in the article was of great importance, as here the author did not separate the Georgian-Moslems from the Georgian-Christians, placing the former together with the Turks, but on the contrary recalled the consanguinity and existence of the Georgians of the Moslem religion in Soviet Georgia. "Moslem religion Islam spread among Georgians on the territory occupied by the Ottomans did not change their blood though, and did not bring about their national degeneration... Moslem-Georgians and Christian-Georgians remained brothers despite different beliefs. Moslem-Georgians recognize themselves as Georgians. They know that by nationality they belong to Georgian nation and that the difference in religion could not and will never cause national disunion from their brothers... In the great Soviet country, among the nations of different religions there are followers of Islam as well, who freely perform Moslem rites in compliance with the Koran. Here, in Ajaria, believers pray and perform readings in the existing mosques without experiencing any oppressions. In line with the Constitution of our country each person may perform the rites of his/her religion".²⁰

Then another article followed, this time by the Catholicos Patriarch of all Georgia Kallistrat under the title "Catholicos of Georgia about well-founded claims of the Georgian people to Turkey"²¹, which was maintained in the same manner.

In all three articles the appeal is addressed on behalf of the Georgian people to the UN.

This series of articles is concluded with an article by professor E.Takayshvili "About Georgian lands occupied by Turkey"²², in which the author supports articles by the academicians S. Djanashia and N. Berdzenishvili published earlier.

The author cites the names of a number of historical works dedicated to the material culture of the southern Georgians and remarks that "it is enough to turn to the monuments existing on these lands..., it is enough to revise the works of the Georgian and non-Georgian scientists, archaeologists studying this country and it will become clear that this territory had already been inhabited by our brother Georgians for ages". Further, as proof of the above-mentioned words, he gives examples of historical cultural monuments, churches and temples belonging to Georgian architecture and located in these territories. In his conclusion, he subscribes to the claims of his colleagues.

²⁰ Rasikh Suleymanovich Beridze, "Turks-Aggressors Must Return Our Lands", *Zarya Vostoka*, 29 December 1945

²¹ Kallistrat, Catholicos- Patriarch of the Whole of Georgia, "Catholicos of Georgia About Well-Founded Claims of the Georgian People to Turkey", *Zarya Vostoka*, 11 January 1946.

²² Takayshvili, Efimiy Semyonovich "About Georgian Lands Occupied by Turkey" *Zarya Vostoka*, 30 May 1946.

Simultaneously, besides the press, Moscow soon initiated one more instrument of propaganda no less powerful – the radio. In connection with this the document drawn up by the head of the Ministry of Foreign Affairs of the Georgian SSR and addressed to the Secretary of the Central Committee of the Communist Party of Georgia V. Charkviani on November 12, 1946 is of great interest. The author of the document states that recently the USSR MFA was addressed with the issue of the possible organization of radio programs from Tbilisi for the Georgian population of the countries contiguous to Georgia (Turkey and Iran), which had to be carried out generally in the same form and with the same purposes in which the radio programs from several Soviet republics had already been carried out. The issue was met with approval by the Deputy Minister of the Foreign Affairs of the USSR, V. G. Dekanozov. The latter also authorized the purchase of several battery radio receivers at the expense of the Georgian SSR MFA, which were meant to be presented with this purpose to the Georgian villages in Iran.

The subject matter of the programs had to cover a range of issues, touching upon the history of Georgia, religion issues etc., but first of all the programs had to highlight the achievements of Soviet Georgia and systematically "objectively orient the events in international life". Thus, the materials prepared for broadcasting by the radio committee underwent mandatory censorship in the Georgian SSR MFA, and the broadcast programs had to be coordinated in advance.²³

Naturally, it may be assumed that similar programs were broadcasted for the Armenian populations of Turkey and Iran, both in the official languages of those countries and in the Armenian language.

The work on prevention of "informational intrusion" upon the territory of Turkey was undertaken by the Anadolu agency, on the activity of which D.Yalchin, the journalist of the newspaper "Khaber" wrote: "This agency fully published hostile words and lies said about Turkey by the Moscow radio and at the same time refuted all, resting upon the data received from the competent sources".²⁴

On January 12, 1946 Soviet ambassador to Turkey S. Vinogradov sent a harsh note to the Turkish government in connection with the anti-Soviet articles under the titles "Machiavellianism is now Molotovism" and "Stalin does what Hitler did", published in the Turkish press. In the reply note the Turkish side mentioned that before this note the Turkish government had already come forward with this initiative to journalists (and actually 2 or 3 days before the note, S. Saradjoglu had warned local journalists to be restrained and careful, avoiding offences against Soviet Union); that the Turkish government regretted that the Soviet leaders found the statements in the Turkish press insulting; that the recent articles were replies to the feelings caused by the recent articles of

²³ Presidential Archive of Georgia, f. 14, op. 20, d. 253, p. 69-70.

²⁴ Huseyn Jahid Yalchin, "Everyday Some Russian Lie," *Haber*, 2 June 1946; Central State Archive of the Republic of Azerbaijan, f. 28, op.4, d.50, p. 361-363.

Georgian professors in the Soviet press and on the radio claiming Turkish territories; and that the Turkish government hoped that in answer to the Turkish initiative to eliminate articles unpleasant for the USSR, the latter would take similar measures in its press as well.²⁵

"Legal basis" for territorial claims

As a justification to all these Georgian and Armenian territorial claims People's Commissar of foreign affairs G. Kiknadze produces an argument that Turkey violated Article 10 of the treaty of October 13, 1921 by "deliberately conniving at extended and proactive work of the anti-Soviet organization of "pan-Turkists" on its territory, which was nothing but the German intelligence service that made the formation of "Great Turkey" at the cost of seizing the Crimea, Caucasus and other parts from the USSR its objective". Further it is said that in view of the fact that Turkey practically unilaterally terminated the treaties on friendship concluded between itself and the Soviet republics, the question of denouncement of those treaties and consequently of the return to the Transcaucasian Soviet republics of the territories originally belonging to them may arise".²⁶

Among the territories that the Georgian republic could have claimed, the following regions were mentioned: the "southern area of the former Batumi region and entirely former Artvin, Ardagan and Olti regions".

As to the territories which supposedly were the territories of the Armenian SSR originally, the following territories were mentioned – "the province of Kars (the Kars region except for the small Agbaba district of the Kagizman region), the province of Surmali (the Surmali district of the former Erivan province with a small area from the Sharur-Daralopez district)"²⁷. Thus, according to the report of Kiknadze, the People's Commissar of the foreign affairs, the total area of the lands was to be nearly 26000 sq. km., of which 20500 sq. km. had to form the part of the Armenian SSR, and 5500 sq. km., the Georgian SSR. But, in the opinion of the People's Commissar of foreign affairs of the Georgian SSR, G. Kiknadze, this calculation was wrong, as besides the southern area of the Batumi region and former Artvin region, the Ardagan and Olti regions had to be included in the Georgian SSR. As a result, 12760 sq. km. would go to the Georgian SSR, and 13190 sq.km. to the Armenian SSR.²⁸

But in the ensuing years, among the listed regions to which the republics laid claim, both used the same names for the regions, for example Ardagan, Trapezunt etc.²⁹

²⁵ "The Near East and Africa 1946", *Foreign Relations of the United States*, Vol.7, (Washington, 1969), p. 808-809.

²⁶ Presidential Archive of Georgia, f. 14, op. 20, d. 253, p. 1-2.

²⁷ *Ibid.*, p. 23.

²⁸ *Ibid.*, pp. 2-3.

²⁹ "Meeting of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 1 May 1945.

Repatriation of Armenians living abroad

Besides large-scale propaganda in Soviet Armenia itself, the Armenians living in different parts of the world, in particular Armenians in the USA, France, Bulgaria, Syria, Lebanon, Iran, Egypt, Greece, Israel, Argentina, Brazil and other countries stepped forth to express solidarity.³⁰

In this connection the fact mentioned by Turkish historian Bilgin is very interesting. The author notes that when the Soviet Union decided to first play the traditional "Armenian card" against Turkey, he drew their attention initially to Syria, which had a large number of Armenians. This choice was not made by accident. First, a large number of Armenians lived in Syria (moved there in 1939 from Hatay), and second, Syria had tense relations with Turkey because of the province of Hatay (Alexandretta). As it is known, the Hatay region, after a long struggle against the domination of the French, decided to join Turkey in 1939. However, Syria protested and brought this to the League of Nations in June 1936. "Moscow considered this "sore point" in relations between the two countries as an opportunity to further provoke Damascus through the awakening of the senses from the Armenian population of Syria" [189]. The year 1944, when two Syrian MPs in Parliament raised the issue of the return of Hatay province, became the culmination in the development of this issue. However, as noted by S. Bilgin, referring to the confidential report of the British embassy, the "Hatay campaign" was fueled by two sources: the campaign was carried out by immigrants from Hatay, a large number of who were Armenians, acting on the orders of the Soviet Union, and the activities of some deputies who had interests in the region. With the support of the Soviet ambassador in Damascus, the Armenian groups, together with the orthodox Greeks actively pursued the "Hatay campaign"; the Syrians themselves did not have any problems with the Turks. This Soviet campaign lasted until mid-1946, but, considering it insufficient, the Soviet Union drew the Armenian population of Soviet Armenia and Armenians living abroad.³¹

Civil, public, cultural, and religious organizations held meetings, demonstrations, adopted resolutions, and appealed to the UN, presidents of the USA, Great Britain and the USSR, the Council of Ministers of Foreign Affairs, the USA Congress, and high-ranking officials.³²

³⁰ "Our Brothers-Armenians Abroad Gleefully Celebrate 25th Anniversary of Motherland - Soviet Armenia", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 22 December 1945.

³¹ Mustafa Sitki Bilgin "Soviet-Armenian Collaboration Against Turkey in the Post-Second World War Period, (1945-1947)", *Review of Armenian Studies*, Vol.2, No. 5, 2003.

³² "Rally of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 1 May 1945; "Rally of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 8 May 1945; "Movement in United States for Supporting Decision of "Armenian National Council", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 15 May 1945; "Speech by Hewlett Johnson", *Izvestiya*, 29 June 1945; "Appeal of "American Committee of struggle for Armenian rights" to Dean Acheson", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 9 July 1945; "Rally of members of Armenian colonies in Bucharest", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 5 August 1945; "Armenian Religious Organizations in USA",

The most interesting fact was that despite the completely opposite political views of the Armenian public organizations and the Soviet Union, they both were able to discard their differences and unite around a single idea of creating a "Great Armenia" by rejection of the Turkish claim to the territories.³³

Thus, the resolution adopted by "The American Committee on the struggle for the rights of Armenians" and the "Armenian National Council in America" during a mass rally organized in New-York reads:

"Taking into consideration that hundreds of thousands of Armenians – victims of Turkish oppression – at present live in the conditions of abject need in the territories of foreign countries, in particular in the Near East and the Mediterranean countries; that a considerable number of Armenians have already expressed their desire for returning to their native land; that returning of the resettled Armenians to their native land, to Soviet Armenia is possible after reunification of the Armenian provinces forcedly seized from Armenia by the Turks with Soviet Armenia and that the Turkish government in the course of generations cruelly oppressed and killed and discriminated against Armenians; remembering that the policy of the American government since Wilson's times has been the policy of friendship toward the Armenian people; that in 1920 in his arbitral award Wilson stipulated reunification with Armenia of the Armenian provinces of Kars, Ardagan, Erzurum, Trapezunt, Van and Bitlis occupied by Turkey... we, American Armenians, unanimously call on the UN to pay sympathetic attention and quickly solve the Armenian problem in line with the proposals of this resolution'.³⁴

Copies of that resolution were sent to all members of the UN, and also to the US Secretary of State J. Byrnes and President Truman of the USA. The same rallies with the adoption of similar resolutions as in the USA were organized in Romania, Brazil, Uruguay, Argentina and other countries.

It should be noted that those were powerful organizations from an organizational point of view, with a good material and political basis. Besides, their characteristic feature was solidarity and proposing common goals and

Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia), 2 October 1945; "Demands of Armenian Organizations in USA", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 9 October 1945; "Statement by American delegates of Armenians Cathedral to Church in Echmiadzin", *Izvestiya*, 21 October 1945 ; "Movement in United States for Reunification of Armenian People", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 13 November 1945; "Creation of Armenian National Council in Alexandria ", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 4 January 1946 ; "Demands in U.S. for Return of Armenian Lands to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 7 February 1946; "American Committee of struggle for Fair Treatment of Armenians Sends Message to American Delegation in UN", *Izvestiya*, 6 February 1946; "Appeal of Armenian Organizations Conference in United States to Trygve Lie", *Izvestiya*, 7 May 1946; "Demands of Armenian National Council of Lebanon", *Izvestiya*, 16 May 1946; Robert Fedoovich Ivanov, *Stalin and Allies 1941-1945*, (Smolensk : Rusich, 2000), p.534.

³³ Sedat Laçiner, "Türk-Amerikan İlişkilerinde Ermeni Faktörü", *Journal of Turkish Weekly*, (www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=136#).

³⁴ "Rally of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 1 May 1946 .

objectives. Thus, in the manifest adopted by the Armenian National Council in Alexandria the following goals, which may be considered common for other Armenian organizations as well, are set:

- 1) demand joining of the territories
- 2) encourage and assist in returning of the Armenians living abroad to Soviet Armenia
- 3) unconditionally entrust advocacy of the Armenian case to the government of Soviet Armenia which enjoys the confidence of the Soviet Union government and Generalissimo I. V. Stalin
- 4) establish cultural ties with the historically native land
- 5) establish solidarity and unity among the Armenians living abroad
- 6) achieve close cooperation with other Armenian organizations
- 7) strive for working out a common line of national Armenian councils abroad and create a central body for this purpose
- 8) respect the laws of the country of residence
- 9) show support to joining of all Armenians and Armenian groups and parties without exception on condition of implicit recognition by them of all articles of this Manifest.³⁵

Regarding Article 2 of this Manifest it should be noted that the repatriation of foreign Armenians from all parts of the world to Soviet Armenia began at the end of 1945.³⁶ The incitement to this had been at first the resolution of the Political Bureau of the Central Committee of the All-Soviet Communist Party of Bolsheviks in November 1945, and then the corresponding decree of the Council of the USSR People's Commissars adopted on December 2, 1945, "On

³⁵ "Creation of Armenian National Council in Alexandria", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 4 January 1946.

³⁶ "Arrived from Beirut, Third Caravan of Armenians Returning to Their Homeland", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 23 July 1946; "Departure of Armenians from Tabriz to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 30 July 1946; "Departure of Armenians from Tabriz to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 30 July 1946; "In Batumi group of Armenians arrived from Romania", *Zarya Vostoka*, 7 August 1946; "Departure of Armenians from Iran to Armenia", *Zarya Vostoka*, 7 August 1946; "Departure from Lebanon, Fourth Group of Armenians", *Zarya Vostoka*, 13 August 1946; "Departure of Armenians from Iran to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 17 August 1946; Zolin I. "In the Straits", *Zarya Vostoka*, 22 August 1946; "Armenians Living in Brazil Demand Joining of Lands Occupied by Turkey to Soviet Union", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 11 May 1947; "Departure of new group of Armenians from Syria and Lebanon to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 6 July 1947; "Departure of group of Armenians from Greece to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 21 August 1947; "Attempts of Greek Reaction to Prevent Repatriation of Armenians to Soviet Union", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 29 August 1947; "Iranian Government Delays Departure of Armenians to Their Homeland", *Zarya Vostoka*, 13 September 1947; "Departure from France, Syria and Lebanon to Soviet Union of Group of Armenians and Georgians", *Zarya Vostoka*, 31 September 1947; "Arrival of New Group of Armenians Living Abroad", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 5 November 1947.

events in connection with return of Armenians from abroad to Soviet Armenia".³⁷ The decree read: "Taking into account the appeal of the Armenians living abroad on permission to return home to the Soviet Armenia, and petition of the governing bodies of the Armenian SSR, the Council of the USSR People's Commissars sanctioned organization of return of the Armenians living abroad who expressed such desire". The aim was to resettle nearly 360-400 thousand Armenians from all parts of the world, and then to use this human factor to declare to the world that the Armenians returned home, but they had nowhere to live.³⁸

After the publication of the decree of the Council of the USSR People's Commissars, the Turkish Armenians living in Istanbul approached the Soviet consulate general in Istanbul with an appeal to afford them an opportunity to depart to the USSR. This circumstance caused deep discontent among Turkish community. During the second half of December Turkish newspapers published a number of articles in which they accused the Soviet Union of interfering in the domestic affairs of Turkey, claiming that the USSR artificially invented the Armenian issue with the purpose of seizing from Turkey parts of its territory. With the accusation against the Soviet government regarding the Armenian issue appeared the newspaper "Vakit", which published the article by Asim Us titled "Turkish Armenians' on December 16. In this article, the author, not without reason, linked the decision of the Soviet government on Armenians with the claims of the USSR with regard to Kars and Ardagan. The author was also puzzled that even after the decision of the Council of People's Commissars had been declared, the Soviet consulate in Istanbul started registration of Armenians who expressed a wish to move to Soviet Armenia without agreeing upon this issue with the Turkish government in advance.

Apparently, "having won the war the Soviet Union was so confident that it would take the territories of Kars and Ardagan from Turkey, that Political Bureau even confirmed some A. Kochinyan's appointment as the secretary of Kars regional committee of the Communist Party of Armenia".³⁹

This campaign was realized under the direct support and organization of the Soviet representations-consulates and diplomatic corps in foreign countries where Armenian colonies existed. Dispatch of the repatriates was mainly carried out by means of Soviet passenger motor ships and trains.

At the same time a monetary fund for aid to the foreign Armenians was established in Soviet Armenia, where different public organizations, factories, and kolkhozes transferred money.⁴⁰ Also, housing construction was launched throughout the country with the purpose of providing the newcomers with

³⁷ "Workers of Armenia Welcome Decision of USSR People's Commissars to Allow Armenians Living Abroad to Return Homeland", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 4 December 1945.

³⁸ Jamil Hasanli, "Azerbaijanis' Deportation from Armenia", *Zerkalo*, 19 February 2005.

³⁹ Ibid

⁴⁰ "In the Relief Fund", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 10 April 1946

housing.⁴¹

In addition, to improve repatriates' living conditions and allot them lands, Stalin adopted a resolution on December 23, 1947 "to deport Azerbaijanis from Armenia. And the houses, courtyards, and farms of the deported were taken away at that. They, like those exiled to Siberia and Kazakhstan, were allowed to take only personal living essentials".⁴²

This action caused violent discontent among the Azerbaijani population of the Armenian SSR, as evidenced by the reference drawn up by the major-general of that republic, Grigoryan.⁴³

Conclusion

However, despite its large-scale campaign, "the Soviet Union failed to resettle to Armenia the required number of Armenians living abroad. In 1947 the number of Armenians repatriated to Soviet Armenia from different countries made up only 60 thousand people. And even they, having seen local conditions, tried to return abroad by all means. It came to a point where hundreds of Armenians escaped to Turkey violating state borders".⁴⁴

As a result, this large-scale action on repatriation of foreign Armenians ended in failure for the Soviet leadership and soon Moscow completely withdrew from that idea.

Regarding the issue of the joining of the Turkish territories, which was responsible for beginning the repatriation of the Armenians, it also did not succeed. As the recent events showed, from two issues raised by the Soviet side against Turkey – on revision of the Montreux Convention and "return" of the Kars and Ardagan regions – in view of the firm position of the former allies and the existing international conditions, Moscow preferred the former. And this issue has not been raised henceforth.

As to Georgian question, it was not successful either, and by 1947 publications in the media as well as the claims of the Georgian scientist were over.

⁴¹ "Homes for Armenians Living Abroad", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 21 April 1946.

⁴² Jamil Hasanli, "Azerbaijanis' deportation from Armenia", *Zerkalo*, 19 February 2005.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

REFERENCES

- Alakbarli, Aziz, "Armenian Nation is Incurable", 525-ji Gazet, 12 March 2007.
- Akgun, M., "Black Sea Straits: invisible ties", *Russian-Turkish relations: history, present condition and perspectives*, (Moscow: OSI RAS, 2003).
- "American Committee of struggle for fair treatment of Armenians sends message to American delegation in UN", *Izvestiya*, 6 February 1946.
- "Appeal of Armenian Organizations Conference in United States to Trygve Lie", *Izvestiya*, 7 May 1946.
- "Appeal of "American Committee of Struggle for Armenian rights" to Dean Acheson", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 9 July 1945
- "Armenia and Turkey", *Izvestiya*, 22 February 1946.
- "Armenians Living in Brazil Demand Joining of Lands Occupied by Turkey to Soviet Union", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 11 May 1947.
- "Armenian Religious Organizations in USA", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 2 October 1945.
- "Arrival of New Group of Armenians Living Abroad", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 5 November 1947.
- "Arrived from Beirut, Third Caravan of Armenians Returning to Their Homeland", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 23 July 1946.
- "Arrival of new group of Armenians Living Abroad", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 5 November 1947.
- "Attempts of Greek Reaction to Prevent Repatriation of Armenians to Soviet Union", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 29 August 1947.
- Beridze, Rasikh Suleymanovich, "Turks-Aggressors Must Return Our Lands", *Zarya Vostoka*, 29 December 1945.
- Bilgin, Mustafa Sitki, "Soviet-Armenian Collaboration Against Turkey in the post-Second World War Period, (1945-1947)", *Review of Armenian Studies*, Vol. 2, No. 5, 2003.
- Central State Archive of the Republic of Azerbaijan, f.28, op.4, d.47.
- Central State Archive of the Republic of Azerbaijan, f. 28, op.4, d.50.
- CIG, Office Research and Evaluation, ORE1, Soviet Foreign and Military Policy, 23 July 1946.

- "Creation of Armenian National Council in Alexandria ", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 4 January 1946.
- "Demands of Armenian Organizations in USA", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 9 October 1945.
- "Demands of Armenian National Council of Lebanon", *Izvestiya*, 16 May 1946.
- "Departure of Armenians from Iran to Armenia", *Zarya Vostoka*, 7 August 1946.
- "Departure of Armenians from Tabriz to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 30 July 1946.
- "Departure of Group of Armenians from Greece to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 21 August 1947.
- "Departure of New Group of Armenians from Syria and Lebanon to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 6 July 1947.
- "Departure of New Group of Armenians from Syria and Lebanon to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 29 July 1947.
- "Departure from Lebanon, Fourth Group of Armenians", *Zarya Vostoka*, 13 August 1946.
- "Departure of Armenians from Iran to Soviet Armenia", *Zarya Vostoka*, 17 August 1946.
- "Departure from France, Syria and Lebanon to Soviet Union of Group of Armenians and Georgians", *Zarya Vostoka*, 31 September 1947.
- Djanashia, Simon; Berdzenishvili, Nikoloz, "About Our Legal Claims to Turkey", *Zarya Vostoka*, 13 December, 1945.
- "The Near East and Africa 1946", *Foreign Relations of the United States*, Vol.7, (Washington, 1969).
- Hikmet, Bayur, "Politics of Historical Rights", *Hyurses*, 28 December 1945.
- Hasanli, Jamil, *USSR-Turkey: Cold War Range*, (Baku: Adilogli, 2005).
- Hasanli, Jamil, "Azerbaijanis' Deportation from Armenia", *Zerkalo*, 19 February 2005.
- "Homes for Armenians Living Abroad", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 21 April 1946.
- "In Batumi Group of Armenians Arrived from Romania", *Zarya Vostoka*, 7 August 1946.
- "In the Relief Fund", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 10 April 1946.
- "Iranian Government Delays Departure of Armenians to Their Homeland", *Zarya Vostoka*, 13 September 1947.
- Ivanov, Robert Fedoovich, *Stalin and Allies 1941-1945*, (Smolensk: Rusich, 2000).

- Koptevskiy, Viktor Nikolayevich, *Russia-Turkey: Stages of Trade and Economic Cooperation*, (Moscow: Oriental Studies Institute RAS, 2003).
- Kallistrat, Catholicos- Patriarch of the Whole of Georgia , "Catholicos of Georgia About Well-Founded Claims of Georgian People to Turkey", *Zarya Vostoka*, 11 January 1946.
- Laçiner, Sedat, "Armenian Factor in Turkish-American Relations", *Journal of Turkish Weekly*, (ww.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=136#).
- "Meeting of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 1 May 1945.
- "Movement in United States for Supporting Decision of "Armenian National Council", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 15 May 1945.
- "Movement in United States for Reunification of Armenian People", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)* 13 November 1945.
- "Our Brothers-Armenians Abroad Gleefully Celebrate 25th Anniversary of Motherland - Soviet Armenia", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 22 December 1945.
- Safa, Peyami, "Soviet Nazis", *Tasvir*, 22 December 1945.
Presidential Archive of Georgia - f. 14, op. 20, d. 253, p. 31-36.
- "Rally of Members of Armenian Colonies in Bucharest", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 5 August 1945.
- "Rally of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 1 May 1945.
- "Rally of Armenian-Americans in New York", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 8 May 1945.
- Rushtu, Tefik A., "My Open Appeal to the Soviet Press," *Vatan*, 24 December 1945.
- Sadak, Nejmettin, "We Do not Buy Russian Friendship at the Cost of Territories", *Aksham*, 24 December 1945.
"Speech by Hewlett Johnson", *Izvestiya*, 29 June 1945.
- "Statement by American Delegates of Armenians Cathedral to Church in Echmiadzin", *Izvestiya*, 21 October 1945.
- Takayshvili, Efimiy Semyonovich, "About Georgian Lands Occupied by Turkey", *Zarya Vostoka*, 30 May 1946.
- Us, Asim, "Events in Iran may be Dangerous for Turkey as Well", *Vakit*, 30 December 1945.
- "Workers of Armenia Welcome Decision of USSR People's Commissars to Allow Armenians Living Abroad to Return Homeland", *Communist (Organ of the Central Committee of the Communist Party of Armenia)*, 4 December 1945.
- Zolin, I., "In the Straits", *Zarya Vostoka*, 22 August 1946.

Yalcin, Huseyn Jahid "And Now the Georgians," *Tanin*, 22 December 1945.

Yalcin, Huseyn Jahid "Armenian Question", *Tanin*, 21 December 1945.

Yalcin, Huseyn Jahid "Every Day Some Russian Lie," *Haber*, 2 June 1946.

THE AZERBAIJAN-ISRAEL RELATIONS: A NON-DIPLOMATIC, BUT STRATEGIC PARTNERSHIP

DİPLOMATİK OLMAYAN AMA STRATEJİK ORTAKLIK: AZERBAIJAN-İSRAİL İLİŞKİLERİ

Shamkhal ABILOV*

ABSTRACT

This article is based on political, strategic, and economic relations between Azerbaijan and Israel. Throughout history Azerbaijan has been home of several Jews communities, such as Mountain Jews, Ashkenazi and etc, which played an important role in relationship between these two countries. With the collapse of Soviet Union, Azerbaijan got its independence in 1991. Since that period of time Azerbaijan has put strenuous efforts to create the bilateral relations with the leading world countries for preserving its independence, and avoid Russian and Iranian influence. Despite its religious origin and neighborhood with Iran, Israel was one of the priorities in the foreign policy of Azerbaijan. Azerbaijan developed its relationship with Israel in all contexts. It was one of the strategic partners in Nagorno-Karabagh war between Azerbaijan and Armenia.

Key Words: Azerbaijan, Israel, Azerbaijani Jews, Strategic Cooperation, Energy Policy

ÖZET

Bu makalede Azerbaycan ve İsrail arasında stratejik, siyasi ve ekonomik ilişkiler incelenmektedir. Azerbaycan, Tarih boyunca iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli rolü olan Dağ Yahudileri, Aşkenazlar ve benzeri toplulukların evi olmuştur. Azerbaycan, bağımsızlığını elde ettikten sonra bağımsızlığını korumak, Rusya ve İran'ın etkisini önlemek amacıyla dünyanın önde gelen devletleri ile ikili ilişkiler oluşturmak için çaba göstermiştir. Halkının çoğunluğunun Müslüman olması ve İran ile komşu olmasına rağmen, İsrail ile ilişkiler Azerbaycan dış politikasının öncelikleri arasında yer almıştır. Azerbaycan birçok konuda İsrail ile ilişkilerini geliştirmiş, Ermenistan'la arasındaki Dağlık Karabağ Savaşı'nda İsrail Azerbaycan'ın stratejik ortaklarından biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, İsrail, Azerbaycan Yahudileri, Stratejik İşbirliği, Enerji Politikası

Introduction

With the collapse of the Soviet Union there was great development in the world politics not only because of the end of the Cold War and geopolitical changes, but also as a matter of the competition over economics and secure energy resources. These developments had a great impact on newly independent Azerbaijan. After regaining its independence in 1991, Azerbaijan faced reorganization of its foreign policy. It was seeking a political, economic and strategic partner to preserve its independence. Since these tasks were too

* Graduate student, Leipzig University. E-mail: shamkhalabilov@yahoo.com

complex, Azerbaijan tried to establish diplomatic relations and missions with the leading world countries during the first month of its independence. Full diplomatic relations were first established with its brother country, Turkey, then the U.S., and also, its southern neighbor, Iran. The relationship between Azerbaijan and Israel was also developed in this frame. These two states improved their relationship in the context of economic, political, and strategic spheres.

From Historical Background to the Strategic Ally

Azerbaijan is the third Muslim country after Turkey and Egypt to develop bilateral strategic and economic relations with Israel. But despite the developed relationship between these states, Azerbaijan has no full diplomatic relations with Israel. This factor has a great impact on the relations between the two. During her interview with the Azerbaijani news agency Today.Az, Israeli Foreign Minister Tsipi Livni also addressed the Azerbaijani government, asking why an Azerbaijani embassy has not been opened in Israel.¹ The following parts of this article explain the answer to this question and the general political, economical, and strategic relations between Azerbaijan and Israel.

Azerbaijan is a secular state with a population of eight million predominantly Shiite and ethnically Turkic citizens. Despite its religious identity, Azerbaijan has no anti-Semitic tradition in its history.² From the late 19th century, Baku, the capital city of Azerbaijan, was one of the centers of the Zionist movement in the Russian empire. And also, the first Havevei Zion (Lovers of Zion) was created here in 1891, followed by the first Zionist organization in 1899.³

The movement remained strong during the two years of the Democratic Republic of Azerbaijan (1918-1920), which were marked with the establishment of the Jewish Popular University in 1919, and a number of schools, social clubs, benevolent societies and cultural organizations. Even the Minister of Health, Dr. Yevsei Gindes, of the Democratic Republic of Azerbaijan was an Ashkenazi Jew.⁴

But after the occupation of the Azerbaijan Democratic Republic by the Red Army in 1920, Soviet Rule was established in Azerbaijan. Russia was one of the birth places of anti-Semitism in Europe, and during the civil war in Russia after the 1917 Bolshevik Revolution, following their anti-Semitic attitude, soldiers of Red Army engaged in a pogrom against the Jewish population, killing tens of thousands of Jews between 1918 and 1920.⁵ However, this policy was also

¹ Israeli Foreign Minister: "The Issue Why the Azerbaijani Embassy does not Open in Israel should be Addressed to the Azerbaijani Government", *Today. Az*, 10 November 2008.

² Joanna Sloame, "The Virtual Jewish History Tour Azerbaijan", *Jewish Virtual Library*, 20 July 2006.

³ "Baku", *The Electronic Jewish Encyclopedia*, Vol. 1, No. 2, 15 April 2005; (<http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=10381>).

⁴ "Azerbaijan", *The Electronic Jewish Encyclopedia*, Vol. 1, No. 2, 01 September 2004; (<http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=10098>).

⁵ Michael Mann, *The Dark Side of Democracy Explaining Ethnic Cleansing*, (New York: Cambridge University Press, 2005), p. 64.

continued in Azerbaijan through a different approach by the occupation of Azerbaijan. All Jewish cultural organizations, social clubs, and schools were closed and nationalized.⁶ But in the early 1960s, with the new soft policy of the Soviet Union after the death of Stalin, the Azerbaijani Jewish community experienced a cultural revival. Jewish samizdat (Samostoyatelnoe Izdatelstvo – an independent publication; during the Soviet Union there was such a publication, which had no connection to the state) started publications.⁷ In 1982 the first legal Hebrew courses and the first Jewish Sochnut School in the Soviet Union was opened in Baku. Many cultural and Zionist organizations have been re-established in Baku and Sumgait since 1987.⁸

Today the country is proud of its good relations with Israel and the Jewish minority in the country. The Jewish community serves as an important factor in Azerbaijani bilateral economic and diplomatic relations with Israel and the United States. Azerbaijan is home to some 11,000 Jews, residing primarily in Baku, Sumqayit, Oguz, and the Krasnaya Sloboda settlement in the Quba district of Azerbaijan. There are also nearly 5000 Ashkenazi Jews living mostly in Baku. Historically, Jews in Azerbaijan have been represented by various subgroups, mainly Mountain Jews, Ashkenazi Jews and Georgian Jews. Azerbaijan is also home to smaller communities of Krymchaks, Kurdish Jews and Bukharian Jews, and non-Jewish Judaistic groups like Subbotniks and Gers.⁹ But two of these groups, Mountain and Ashkenazi Jews, are the majority.

There are different explanations for the settlement of the Mountain Jews in this territory, like that their origin comes from the Khazar Turks, who converted to Judaism or migrated from Persia nearly three hundred years ago.¹⁰ But the commonly accepted theory is that Jews have been settled in the territory of Azerbaijan since the 5th century BC, after the destruction of the Jerusalem temple by Babylonian King Nebuchadnezzar in 586 BC. During his ruling period, a number of Jews from the Judean kingdom moved north to today's Azerbaijan. After the defeat of the Babylon Empire by the Achaemenian Empire in 539, King Cyrus of the Persian Empire decreed the return of the Jews to Jerusalem, but some of the Jewish population remained settled in the northern territory. This population became the Mountain Jews. They currently dominate the Jewish community in Azerbaijan and speak the distinct dialect of the Tat language known as Juhiri or Judaeo-Tat.¹¹

⁶ "Leader of Mountain Jews: Jews have Never Been Oppressed in Azerbaijan", *Regnum News Agency*, 24 January 2006.

⁷ Ibid

⁸ Michael Sapozhnikov, "Baku, Azerbaijan, Jews and The Klionskys"; (http://www.klionsky.org/migration_albums/baku/baku.pdf).

⁹ Yaakov Katz, "A Lesson in Coexistence", *The Federation of Jewish Communities of the CIS*, 09 March 2006; (<http://www.fjc.ru/news/newsArticle.asp?AID=366948>).

¹⁰ Inga Saffron, "The Mountain Jews of Guba", *Journal of Azerbaijan International*, Vol. 6, No. 2, 21 July 1998, pp. 46-47.

¹¹ Alexander Murinson, "Azerbaijani-Jewish Relations: Realpolitik Embedded in History", *CA&CC Press*, Vol. 2, No. 2, 2008, pp. 160-161.

The first Ashkenazi Jews came to Azerbaijan at the beginning of the nineteenth century with the occupation of Czarist Russia. But the mass migration of them started in the 1870s with the first oil boom in Azerbaijan. They settled mainly in the oil-rich city of Baku. Even one of the Russian leading oil companies, The Caspian Black Sea Company, was owned by the notable and wealthy Jewish family, the Rothschilds.¹² With the outbreak of the Second World War the immigration of the Ashkenazi Jews to Azerbaijan increased. They mainly came from Russia, Ukraine, and Belarus as a result of the anti-Semitism in Europe.¹³

Beginning in the 1980s a mass scale emigration of Jews from Azerbaijan to other countries, mainly the U.S., Israel, and Canada, began due to the unstable political and economic conditions, and the outbreak of war in Nagorno-Karabakh between Azerbaijan and Armenia. Recently, the Azerbaijani government granted Israeli citizens of Azerbaijani origin, who were involved in the trade and economical relations between Azerbaijan and Israel, with dual citizenship.¹⁴

Currently, Azerbaijan is home to five synagogues, three in Baku and two in Guba city,¹⁵ and ten to fifteen Jewish organizations, including the Baku Religious Community of European Jews, an Israeli center with educational programs, a Jewish Women's Organization, a War Veterans' Society, a Jewish newspaper, the Azerbaijan-Israel Friendship Organization, and the Havva Welfare Center for Women and Children. The American Jewish Joint Distribution Committee operates a Jewish kindergarten, a community center, a Hesed charity center, and a Hillel student center.¹⁶ The Jewish community also has their own website. With the initiative of Rabbi Meir Bruk, the Chief Rabbi of Azerbaijan and Head of the Ohr Avner Chabad Day School in Baku, the website was designed to inform people about the Jewish community in Azerbaijan, its history, tradition, culture, important meetings, and community events.¹⁷

While looking at the relations of Israel with the Republic of Azerbaijan since its independence in 1991, Azerbaijan has had good relations on strategic matters, security, and trade, cultural and educational exchanges with Israel. After Azerbaijan's independence, there were diplomatic negotiations over the exchange of ambassadors between the two states. Eliezer Yotvat was appointed as the first Israeli ambassador to Azerbaijan. But the Azerbaijani embassy has

¹² Shirin Akiner, *The Caspian: Politics, Energy and Security*, (Oxford, RoutledgeCurzon, 2004), pp. 90-91.

¹³ Semyon Ikhilov & Cennadiy Zelmanovich, "Address of Jewish Diaspora of Azerbaijan", OSCE, 19 June 2003; (http://www.osce.org/documents/sg/2003/06/251_en.pdf).

¹⁴ "Azerbaijan: The Status of Armenians, Russians, Jews and Other Minorities", *INS Resource Information Center*, 1993, pp. 16-17; (<http://www.uscis.gov/files/nativedocuments/azerba93.pdf>).

¹⁵ Arzu Aghayeva, "The Biggest Synagoge of Baku, Azerbaijan", 25 February 2005; (<http://www.skyscrapercity.com/archive/index.php/t-184541.html>).

¹⁶ Lev Krichevsky, "In Meeting with Jews, Azeri Leader Hints at Stronger Relations with Israel", *NCSJ-National Conference on Soviet Jewry*, February 2006; (<http://www.ncsj.org/AuxPages/021306Azerbaijan.shtml>).

¹⁷ "Jewish Community of Azerbaijan Launches Website", *The Federation of Jewish Communities of the CIS*, 15 November 2004; (<http://www.fjc.ru/news/newsArticle.asp?AID=221938>).

not yet opened in Israel.¹⁸ The President of Azerbaijan, Haydar Aliyev, pledged to open an embassy in Israel and sent his foreign policy advisor Vafa Guluzade to visit the Israeli government.¹⁹ But, due to political issues, Azerbaijan has still not fulfilled its responsibility to open an embassy in Israel. Azerbaijan has said that its complicated geopolitical situation, particularly its proximity to Iran, as well as its membership in international Islamic organizations, have prevented it from opening a mission in Israel.

In spite of this, Azerbaijan-Israel strategic cooperation grows step by step. The Azerbaijani government does have an unofficial representative, AZAL (Azerbaijan National Airline), in Israel. In addition to AZAL, the newly opened bureau of Lider TV Channel unofficially represents the Azerbaijani government in Israel. It was the first time for an Azerbaijani television network to send a permanent correspondent to report from Israel and send reports from Israel and other Middle East states to the Azerbaijani audience.²⁰

On August 27, 2007 the Azerbaijani Congress was established in Israel in order to represent the interests of the Azerbaijani people and government. Due to the absence of a diplomatic mission of Azerbaijan in Israel, the Congress deals with many Diaspora organizations, cultural and traditional works. Congress also has established the Azerbaijani Cultural Center in Israel, which plays a crucial role in the bilateral relations between Azerbaijan and Israel. According to Mr. Shapiro-Suliman, the Azerbaijani Cultural Centre will unite Azerbaijanis and natives of Azerbaijan who live in Israel and who are interested in the development of the language, customs, culture and history of the country.²¹ "The Cultural Centre will promote national relations in Israel and involve Azerbaijanis and natives of Azerbaijan in different social and cultural events of the country. The key goal of the centre is to develop the language, culture, national traditions as well as to create an Azerbaijani library," stated Bakhtiyar Yakubov, the vice president of the Congress.²²

The Islamic Republic of Iran, the southern neighbor of Azerbaijan, has worried about the development of the relations between Azerbaijan and Israel since the independence of Azerbaijan. For that reason, after Ilham Aliyev became the president of Azerbaijan in October 2003, Iran, the biggest threat for Israel in the Middle East, tried to improve diplomatic relations with Azerbaijan with the aim to persuade Azerbaijan to cut relations with Israel. Even several high-level Iranian military officers visited Baku in August 2004 and intended

¹⁸ Hilary Leila Krieger, "Azerbaijan to Open Trade Office in Israel", *Jerusalem Post*, 17 May 2006.

¹⁹ Arye Gut, "Why Azerbaijan's Relations with Israel Are So Close?", *Azerbaijan in the World ADA Biweekly Newsletter*, Vol. 2, No. 8, 15 April 2009; (<http://ada.edu.az/biweekly/issues/vol2no8/20090422020043096.html>).

²⁰ "Lider TV Sets up Permanent Bureau in Israel", *Israel Xəbərləri*, January 2007; (<http://baku.mfa.gov.il/mfm/Data/108345.pdf>).

²¹ Arye Gut, "Diaspora Plays Key Role in Promoting Azerbaijan-Israel Relations", *Azerbaijan in the World ADA Biweekly Newsletter*, Vol. 1, No. 9, 01 June 2008, pp. 10-11; (<http://www.ada.edu.az/buyweekkly2/issues/149/20090327123606911.html>).

²² "Azerbaijani Cultural Centre to be Established in Israel", *Embassy of Azerbaijan Washington, D.C.*, 19 November 2007; (<http://azembassy.us/new/news.php?id=537>).

Azerbaijan to cease security cooperation with Israel and stop receiving Israeli military and intelligence officers.²³

But for Azerbaijan to have a relationship with Israel is much more important than Iran, because Israel was one of the strategic partners and supporters of Azerbaijan in the Nagorno-Karabakh War with Armenia. As a result of the Nagorno-Karabakh War, nearly 20% of Azerbaijan territory was occupied by Armenian troops and remains under the control of Armenia today. The war caused almost one million Azeris to flee Armenia and the occupied territories.²⁴ In this war Iran and Russia traditionally supported Armenia. When war broke out, Iran remained largely neutral despite the fact that a large Shiite majority inhabited Azerbaijan. Iran, a country ruled by Muslim Shiites, has an Azeri ethnic minority population living in the northwest corner of the country, known as "southern Azerbaijan", totaling more than 25 million people, compared with a population of 8 million in Azerbaijan.²⁵

Iran was suspicious that support for Azerbaijan against Armenia would encourage the unification of the two "divided" Azerbaijanians that had been separated by the Persian and Russian Empires since the 19th century.²⁶ Thus, Iran supported Armenia against Azerbaijan. Even in April 1992, for example, Iran supplied natural gas and fuel to Armenia, which helped to sustain Armenian action.²⁷ Armenia is a potential buffer for Iran against the future rise of power of Azerbaijan. Besides, there are close relations on trade, energy, and transportation between Iran and Armenia. In 2007 Iran and Armenia signed an agreement for the construction of an oil pipeline from Iran to the border city of Meghri, Armenia.²⁸ They also concluded an agreement regarding a railway that would connect these two countries with the Black Sea. The 470-kilometer railway would take five years to build and cost up to \$1.2 billion to complete.²⁹

But on the other hand, in response to the Armenian occupation of Azerbaijani lands, Turkey closed its border with Armenia in April 1993.³⁰ Throughout the conflict, Israel, a strategic ally of Turkey, also supported the territorial integrity of Azerbaijan. According to London-based Arabic language

²³ "Iran Bullies Israel's Strategic Friends - with Eye on Washington"-Special report, DEBKAfile, 22 August 2004; (<http://www2.debka.com/article.php?aid=893>).

²⁴ Clare Doyle, "Genocide Debate Complicates Search for Karabakh Peace", *Euroasianet.org*, 03 June 2002; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav030602a.shtml>).

²⁵ Ali Valiyev, "Brothers, Neighbors, Rivals", *TOL*, 17 March 2009; (<http://www.tol.cz/look/TOL/article.tpl?IdLanguage=1&IdPublication=4&NrIssue=313&NrSection=4&NrArticle=20457>).

²⁶ Fariz Ismailzade, "New Tensions Complicate Relations between Baku and Tehran", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 3, No. 62, 30 March 2006; (http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=31532).

²⁷ Soner Cagaptay & Alexandr Murinson, "Good Relation between Azerbaijan and Israel: A Model for Other Muslim States in Eurasia?", *The Washington Institute for Near East Policy*, 30 March 2005; (<http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2287>).

²⁸ "Iran, Armenia Insist on Energy and Trade Ties", *Tehran Times*, 14 April 2009; (http://www.tehrantimes.com/index_View.asp?code=192190).

²⁹ "Railway to Link Iran, Armenia to Black Sea", *Press TV*, 04 April 2009; (<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=90405§ionid=351020102>).

³⁰ J. Babayeva, "Over 13,000 People Join Campaign on Collecting Signatures against Opening of Turkey-Armenia Border", *Topix*, 10 April 2009.

weekly al-Wassat, during the Nagorno-Karabakh War Israel and Turkey provided Stinger missiles to Azerbaijan.³¹ Even many Azerbaijanis expressed the hope that friendship with Israel might help resolve the continued Nagorno-Karabakh dispute and expedite Azerbaijan's integration with the West.

According to the Washington Institute Israel also provides training for Azerbaijani security and intelligence services, as well as security for the Azerbaijani president during his foreign visits. Israel might have also set up electronic listening stations along the Caspian Sea and Iranian border.³² With the unofficial visit of Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu to Baku in 1997, the relations between two countries entered a new phase. Since that time Israel has been developing closer relations with Azerbaijan for modernizing the Armed Forces of Azerbaijan. The Israeli military has been a major provider of battlefield aviation, artillery, antitank, and anti-infantry weapons to Azerbaijan.³³

According to the Haaretz news agency, the Israeli Defense Ministry and Azerbaijani government signed an arms deal worth hundreds of millions of dollars. Following the agreement, a number of Israeli firms were involved in the deal. Soltam will sell mortars and ammunition to Azerbaijan, Israel Military Industries will sell the country rocket artillery and Tadrian Communications will sell it radio equipment.³⁴ In sum, Iran and Armenia see that cooperation between Azerbaijan and Israel is a big threat for Iranian-Armenian relations, and also perceive Azerbaijan as a part of a geostrategic axis that also includes Turkey, Armenia's historical "enemy" , Israel, and Georgia. As a result, they want to disrupt that axis.

Another aspect of warm relations between Israel and Azerbaijan is the currently evolving strategic partnership of both countries with Turkey and the United States. By this cooperation, Azerbaijan and Turkey try to ensure the support of the Israel-American lobby for preventing the attempt of a small but powerful Armenian-American lobby from influencing U.S. foreign policy toward these countries.³⁵

Israel also stood with Azerbaijan to avoid U.S. Congressional Amendment 907, adopted during the Armenian-Azerbaijani conflict over Nagorno Karabakh.³⁶ 907 is an Amendment to the Freedom Support Act, passed by the US government on October 24, 1992 to provide financial, technical, and other forms of assistance to the former Soviet Union republics in order to support

³¹ Bulent Aras, "Post-Cold War Realities: Israel's Strategy in Azerbaijan and Central Asia", *Middle East Policy*, Vol. 5, No. 4, January 1998, pp.73-74

³² "Israel and Azerbaijan: Baku's Balancing Act", *CRIA*, 02 February 2009; (http://cria-online.org/CU_-_file_-_article_-_sid_-_21.html).

³³ R. Hrair Dekmejian & Hovann H. Simonian, *Troubled Waters the Geopolitics of the Caspian Region*, (London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2003), pp. 125-126.

³⁴ Yossi Melman, "Israel and Azerbaijan Close Multi-million Dollar Arms Deal", *Haaretz*, 26 September 2008.

³⁵ Svante E.Cornell, *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, (Surrey: Routledge Curzon, 2000), pp. 393-394.

³⁶ Amikam Nachmani, "The Remarkable Turkish-Israeli Tie", *Middle East Quarterly*, Vol. 5, No. 2, June 1998, p. 22.

freedom and open markets in the new independent states. But under pressure from the Armenian lobby in the United States, Section 907 prohibits the provision of U.S. assistance "to the Government of Azerbaijan until the President determines . . . that the Government of Azerbaijan is taking demonstrable steps to cease all blockades and other offensive uses of force against Armenia and Nagorno-Karabakh."³⁷

After the 9/11 terrorist attacks Azerbaijan took sides with America as an ally against world terrorism. Since then a new sphere of security cooperation has emerged with the U.S. Azerbaijan has provided an air corridor for American military efforts in Afghanistan and Iraq and has joined the U.S. led coalition in Kosovo and Iraq.³⁸ These events also improved the Azerbaijan-Israel relations strategically, because Israel is one of the major partners of the U.S. in the Middle East.

Coming to economic relations between these states, the Azerbaijan-Israel Friendship Society, which was organized in 1990,³⁹ promotes bilateral diplomatic and economic contact between Azerbaijan and Israel. Since the creation of the relations, economic cooperation between Israel and Azerbaijan has grown significantly. Attempting to deregulate industry and to create a free market and liberal economy attracted Israeli companies to Azerbaijani markets. Many companies have invested in the service sector. Bakcell, which was started as a joint venture between the Ministry of Communication of Azerbaijan and GTIB (Israel) in early 1994 as a first cellular telephone operator in the country, can be a good example.⁴⁰

According to the President of the Azerbaijan-Israel Business Forum, many Israeli companies also operate in the energy sector of Azerbaijan. For instance, an Israeli-based supplier of high technology to the energy industry, mainly oil and gas field, Modcom System Ltd. opened an office in Azerbaijan in 2000.⁴¹ According to UN statistical analyses, the exports of Azerbaijan have increased from \$2 million U.S. dollars to \$323 million U.S. dollars between 1997 and 2004.⁴²

On June 5, 2005, the 14th "Caspian Oil and Gas Exhibition" was opened in Baku. In his speech during the exhibition Arthur Lenk, the former Ambassador

³⁷ Mahir Ibrahimov & Erjan Kurbanov, "Policy Brief: Getting it Wrong in the Caucasus", *Middle East Quarterly*, Vol. 1, No. 4, December 1994, p. 65.

³⁸ Tamime Adeebfar, "Azerbaijan's Geopolitical Challenge: Improving Relations with Iran", *Middle East Economic Survey*, Vol. 49, No. 49, 04 December 2006; (<http://www.mees.com/postedarticles/oped/v49n49-5OD01.htm>).

³⁹ Alexander Murinson, "Azerbaijani-Jewish Relations: Realpolitik Embedded in History".

⁴⁰ "Final Report: Monitoring of Russia and Ukraine (priority1) and Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Kazakhstan and Moldova (priority 2): Telecommunications and the Information Society", *Political Inelegance & Internews*, December 2006; (http://ec.europa.eu/information_society/activities/internationalrel/docs/pi_study_rus_ukr_arm_azerb_bel_geor_kaz_mold/0_cover_page.pdf).

⁴¹ Ilya Bourtman, "Israel and Azerbaijan's Furtive Embrace", *Middle East Quarterly*, Vol. 13, No. 3, Summer 2006, pp. 47-57.

⁴² Ibid.

of Israel to Azerbaijan since April 2005, talked about continuous trade between Azerbaijan and Israel in the energy sector. Israel and Azerbaijan have close political and economic relations. During his interview with the Azerbaijani news agency APA, Mr. Ambassador said: "The main thing is that Israel buys Azerbaijan's oil through the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline. Interstate relations are also strengthening and the ministries of the two countries pay mutual visits. Azerbaijani Economic Development Minister Heydar Babayev visited Israel in February, chief of State Committee for Azerbaijanis Living Abroad Nazim Ibrahimov in April and Transport Minister Ziya Mammadov visited Israel two weeks ago. Israeli Foreign Ministry official Joseph Gal has also visited Azerbaijan recently. Deputy Prime Ministers – Minister of Strategic Planning Avigdor Liberman and Transport Minister Shaul Mofaz will visit Azerbaijan in the second half of this year. Our positions coincide in most strategic issues. I think that the relations between Azerbaijan and Israel are of strategic character".⁴³

There is also growing covert collaboration in the energy sector between Azerbaijan and Israel. Israel is the second largest importer of Azerbaijani oil after Italy. Annual trade turnover between our two countries, mostly driven by oil, stands at about \$1.3 billion.⁴⁴ Energy security is an important part of this bilateral relationship due to Azerbaijan's vast energy resources and its geographic position: It is the east-west passageway to the land-locked Caspian and its petrochemical resources, as well as an important link to Central Asia's natural resources. Israel began to import Azerbaijani oil in 1991 after the independence of Azerbaijan.⁴⁵ Even before the BTC project began, former Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu during his visit to Azerbaijan in 1997 expressed Israeli interest in importing Azerbaijani oil through this pipeline. Currently, Israel depends almost entirely on imports for its oil and receives almost one-sixth of its crude oil supply from Azerbaijan.⁴⁶

As it was mentioned above, energy is a major component of the relationship between Azerbaijan and Israel and the construction of the BTC pipeline was the turning point of this cooperation. The inauguration ceremony of BTC oil pipeline took place in the Turkish Mediterranean port on July 6, 2006. The attendance of the Israeli Minister of National Infrastructures Binyamin Ben-Eliezer shows the importance of this pipeline for the Israeli energy policy toward Azerbaijan.⁴⁷ The Israeli high official was one of the representatives from 36 countries who attended the ceremony. Furthermore, Israel is concerned about building an extension of the BTC pipeline to its Red Sea port in Eilat in order to deliver

⁴³ "Israeli Ambassador: Azerbaijan and Israel Have Strategic Relations", *APA*, 27 June 2007; (<http://en.apa.az/news.php?id=29490>).

⁴⁴ Alex Kogan, "Azerbaijan: Israel's Problematic Energy Provider", *The Jerusalem Post*, 07 November 2007; (<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1192380757626&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>).

⁴⁵ "Israel and Azerbaijan", *Azerbaijan in the World ADA Biweekly Newsletter*, 01 May 2008; (<http://www.ada.edu.az/biweekly/issues/147/20090328035810742.html>).

⁴⁶ "Azerbaijan-Israel to Buy Azeri Light & Provide Passage to Eastern Markets", *AllBusiness*, 17 July 2006; (<http://www.allbusiness.com/sector-21-mining/oil-gas-extraction-crude/1185757-1.html>).

⁴⁷ Michel Chossudovsky, "The War on Lebanon and the Battle for Oil", *Global Research*, 26 July 2006; (<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=2824>).

Azerbaijani and Central Asian oil to Indian, Japan, South Korean markets through Israel's Tipline.⁴⁸

During his visit to Azerbaijan in order to participate in the annual Caspian Oil and Gas show in Baku, Benjamin Ben-Eliezer said that his country was interested in exporting Azerbaijani oil. "We and the Azerbaijani side are interested in transporting Azerbaijani oil from Ceyhan through the 'Ashkelon-Elot' pipeline towards the Red Sea and from there to such large markets as India and China," he said. "This pipeline is the shortest and cheapest way from the Mediterranean to the Red Sea".⁴⁹ Over the past year, discussions have begun examining the feasibility of a pipeline corridor – with the possibility of carrying oil and natural gas from Turkey to Israel. Such a plan, if carried out, would extend the position of Azerbaijan crude oil to the edge of the Indian Ocean

In an interview with the Azeri News agency APA, Israeli former Ambassador Arthur Lenk said that, "Israel is Azerbaijan's second largest partner in the business field" on April 29, 2009. "Israel purchases oil from Azerbaijan and it assumes great importance for us. According to the outcomes of 2008, the commodity turnover between the two countries totals \$180 million, but we don't want to be satisfied with this figure. We are eager to have more business". The Ambassador also stressed that we will try to increase the trade turnover between Azerbaijan and Israel, which in January-March 2009 reached \$180 million.⁵⁰

Israeli officials also expressed interest in the purchase of Azerbaijani gas after Egypt decided to increase the price of the exported gas.⁵¹ Under pressure from the opposition groups, Egyptian officials declared that all signed natural gas deals would be reconsidered, including the deal with Israel. Following this event Israeli government tried to find alternative gas resources. In an interview with the Azerbaijani news agency Trend, Israeli Infrastructure Minister Binyamin Ben-Eliezer said that Israel is in talks with Baku over a potential agreement that could be worth USD \$40 billion in Azerbaijani gas exports.⁵²

Israel is exploring the possibility of importing oil and gas from the Caspian Sea region, as Israel is surrendered with oil rich countries, but has no chance to get it. Due to these factors partnership with Azerbaijan is significant for Israel. After the discovery of the vast gas resources in the Azerbaijani Shah Deniz field, Azerbaijan reached the extraction volume of 9 billion cubic meters annually,

⁴⁸ Michael Piskur, "The BTC Pipeline and the Increasing Importance of Energy Supply Routes", PINR, 08 August 2006; (http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=537&lang_uage_id=1).

⁴⁹ Fariz Ismailzade, "Israel Show Interest in Azerbaijani Energy and Trade Projects", *Eurasia Daily Monitor*, 09 June 2006; ([http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=31770](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=31770)).

⁵⁰ Lachin Sultanova, "Israel is Azerbaijan's Second Big Partner in Business Field", APA, 29 April 2009; (<http://en.apa.az/news.php?id=101380>).

⁵¹ Adam Morrow & Khaled Moussa al-Omrani, "Egypt: Opposition Slams Gas Sale to Israel", *IPS*, 29 February 2009; (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=41408>).

⁵² Nissan Ratzlav-Katz, "Israel Looks at Azerbaijan Option as Egypt 'Reviews' Gas Exports", *EJC*, 11 June 2008; (http://eurojewcong.org/ejc/news.php?id_article=2067).

with the potential to reach 24 billion cubic meters. Israel intended to buy part of its 1.7 billion cubic meters of imported gas from Azerbaijan.⁵³ Israeli Minister Ben-Eliezer also offered, in addition to the BTC pipeline, to extend the Baku-Tbilisi-Erzurum gas pipeline to Ceyhan in order to transport Azerbaijani gas. "Our government is interested in buying as much gas as Azerbaijan can offer. I have discussed this issue with the Turkish Prime Minister and we will continue the negotiations on this".⁵⁴

On the other hand, Israel investors are not interested only in the energy sector, but also in agriculture, Azerbaijan's largest employer and second largest sector after oil. The Israeli government intends to transfer its technical expertise in such highly developed fields as medicine, agriculture, and irrigation to Azerbaijan. On February 21, 2006 the Azerbaijani-Israeli agricultural business forum was held in Guba, the northern city where the Jews are living. Businessmen from Northern Azerbaijan and Israel came together to discuss technologies applied in the processing and packing of agricultural products, drip irrigation systems, fish breeding, and agricultural planning. The Israeli companies Netafim, Tahal, Arbel, Fabren Gardens, etc., took part in the forum. The former Israeli Ambassador Arthur Lenk and members of the Azerbaijani Parliament also participated in the forum.⁵⁵

With the collaboration of the Israeli Ministry of Foreign Affairs USAID funded a course titled "Irrigation Systems for Intensive Crop Production". For the first time, twenty-three Azerbaijani businessmen also participated in this kind of organization. The training incorporated both theoretical and practical components, including site visits to farms and greenhouses which showcased the significant progress in Israeli agriculture and the potential for rural Azerbaijan. These courses were very beneficial for the Azerbaijani participants to learn how to use Israeli agricultural technologies.⁵⁶

The visit of Israeli President Shimon Peres to Azerbaijan in 29 June 2009 is also an important strategic factor for expanding and strengthening the cooperation between the areas of security, diplomacy and the economy between the two countries. The underlying factor of the trip was the issue of oil. Israel is interested in importing more from Azerbaijan and the Central Asian countries. As mentioned before Israel obtains almost 25 percent of its domestic oil consumption from Azerbaijan and it wants to increase this share. But during his visit several agreements were also signed in the field of culture, education,

⁵³ Alexander Murinson, "Azerbaijan-Turkey-Israel Relations: The Energy Factor", *MERIA*, Vol. 12, No. 3, September 2008, p. 56

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ "Azerbaijan: Israeli Companies Demonstrate Advanced Agricultural Technologies", *The Israeli Export & International Cooperation Institute*, 01 March 2006; (http://www.export.gov.il/Eng/_Articles/Article.asp?CategoryID=399&ArticleID=3059).

⁵⁶ "Azerbaijan Imports Irrigations Innovations from Israel", *The Israeli Export & International Cooperation Institute*, 26 May 2007; (http://www.export.gov.il/Eng/_Articles/Article.asp?ArticleID=6108&CategoryID=646).

science, agriculture, and ICT cooperation between the governments of Azerbaijan and Israel.⁵⁷

Azerbaijan, which is in conflict with neighboring Armenia, is also interested in buying more Israeli arms after several previous multimillion-dollar weapons deals; hence it seems likely that Israeli-Azerbaijani military co-operation will increase in the immediate future. According to EUROASIA news agency several military agreements were resigned with the leading Israeli defense companies, which accompanied President Peres during his visit to Baku. Israeli Elta Systems, a defense electronics firm, will help Azerbaijan produce a TecSAR satellite system, which can take high quality photos in all weather conditions. Two governments also intended come to agreement for the construction of a plant in Azerbaijan to "manufacture reconnaissance and military pilotless vehicles".⁵⁸ During his meeting with the Leaders of Azerbaijani Jews, President Peres mentioned that "Israel and Azerbaijan are both countries that must maintain their military strength because we are both under constant threat. At the same time, I am proud that both Israel and Azerbaijan are countries that pursue peace".⁵⁹

In an interview with Trend news agency, Peres said that Israel supports the territorial integrity of Azerbaijan. This appears to be a clear reference to the Nagorno-Karabakh dispute, in which ethnic Armenians continue to occupy territory within Azerbaijani borders. "I know that Azerbaijan has problems around. Basically, the problems stem from your neighbors. Because in politics you cannot choose your neighbors, as in the family you cannot choose your parents. It is a fact of life. Israel is totally for the territorial integrity of Azerbaijan. We don't think that one country can come and annex a part of another land, he said".⁶⁰

The official visits of Israeli President Shimon Peres as a matter of importance shows the increasingly independent course of Azerbaijan in its foreign policy and its growing geostrategic importance in the region for the world leading countries.

Conclusion

In the end, coming to the future of the relations between Azerbaijan and Israel, it is quite unclear. Because, as it was mentioned above, Azerbaijan is a member of the OIC (Organization of the Islamic Conference), which was founded in 1969

⁵⁷ "An Agreement on Cooperation between the Governments of Azerbaijan and Israel in the Fields of ICT Has Been Signed", *The Azeri Times*, 03 July 2009; (<http://www.theazeritimes.com/site/news/2141>).

⁵⁸ Shahin Abbasov, "Azerbaijan Mum about Israeli Spy Plane, Satellite Project", *Euroasianet.org*, 17 August 2009; (<http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav081709a.shtml>).

⁵⁹ "Israel's President Peres Meets with Azerbaijan Jewish Leaders", *ChabadLubavitch*, 29 June 2009; (<http://lubavitch.com/news/article/2026534/Israels-President-Peres-Meets-With-Azerbaijan-Jewish-Leaders.html>).

⁶⁰ "Azerbaijan is a Special Country I Know I Can Trust in", *TrendNews*, 25 June 2009; (<http://en.trend.az/news/politics/foreign/1493806.html>).

in response to the defeat of the Arab coalition in the 1967 War (Six Day War). One of main targets of the Organization was to regain the holy land, which was occupied by Israel after gaining its independence in 1947, with the UN Partition Plan (United Nation General Assembly Resolution 181).⁶¹

Today, the Arab World has demanded Israel withdraw from the sacred places according to the United Nation Resolutions 242 and 339 (According to these Resolutions Israel has to withdraw till the 1947 borders).⁶² Azerbaijan also supports this plan in the favor of Arab World. Even in the recent Israel-Lebanon War Azerbaijan was one of the eight OIC states that sent an ultimatum to Israel to stop violent action in Lebanon. Azerbaijan also agreed to send peacekeeping forces to Lebanon.⁶³

Even despite good economic and political cooperation between Azerbaijan and Israel, Azerbaijan also took sides with the Palestinians in the 2008 Palestinian-Israeli war. There was a large demonstration from the opposite side against the Israeli issue in Gaza. The Azerbaijani government decided to send an official delegation to the OIC Parliamentary Assembly dedicated to the crisis in Gaza. Azerbaijani officials took a neutral position though, as it did not want to endanger friendly relation either with Israel or with Muslim countries.⁶⁴

Developing diplomatic affairs with Israel will provoke Iran against Azerbaijan in a period of escalation of Iran-America-Israel relations. That is a great threat for the security of Azerbaijan. Because Iran several times declared that if the US declares war against us, the first target will be the US' allies in the Middle East.⁶⁵ Today the tension between America and Iran is very high, and Israel is one of the big supporters of America on this issue and the first target of Iran. Developing full diplomatic relations with Israel could damage the relations with one of Azerbaijan's most important neighbors. Even the Israeli president's recent visit attracted criticism from the Iranian government. It recalled its ambassador from Baku and tried to press the Azerbaijani government to cancel the visit.⁶⁶ Therefore, balancing policy can be good diplomacy so far to follow in this period.

⁶¹ "United Nations General Assembly Resolution 181", *MidEastWeb*, 29 November 1947; (<http://www.mideastweb.org/181.htm>).

⁶² Moshe Dann, "Lords of the Land: The War over Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967-2007", *Middle East Quarterly*, Book review, Vol. 16, No. 2, Spring 2009, pp.84-85

⁶³ Fariz Ismailzade, "Azerbaijanis Take Sides in Israeli-Lebanese War", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 3, No. 157, 14 August 2006; ([http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=31974](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=31974)).

⁶⁴ Alman Mir - Ismail, "Azerbaijan, Trapped Between Palestinians and Israel, Takes a Pragmatic Position", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 6, No. 13, 21 January 2009; ([http://www.jamestown.org/program/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=34379&tx_ttnews\[backPid\]=27&cHash=2c5440c8de](http://www.jamestown.org/program/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=34379&tx_ttnews[backPid]=27&cHash=2c5440c8de)).

⁶⁵ Jorge Hirsch, "Israel, Iran, and the US: Nuclear War, Here We Come", *Antiwar.com*, 17 October 2005; (<http://www.antiwar.com/orig/hirsch.php?articleid=7649>).

⁶⁶ Fariz Ismailzade, "Azerbaijan's Independent Foreign Policy Strengthened by Recent High Profile Meetings", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 6, No. 162, 21 August 2009; (http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=35450).

In spite of all this, Azerbaijan has good economic and cultural relations with Israel. Azerbaijan is a tolerant state and is ready to develop good relations with any country, as long as these relations will not damage its security, national interests or international prestige. In an interview with *The Jerusalem Post*, Foreign Minister Elmar Memmedyarov also added that "having full diplomatic relations will happen for sure".⁶⁷ Despite the absence of diplomatic representation of Azerbaijan in Israel, all regional powers are aware of the strategic partnership between Israel and Azerbaijan. That is why it is important not only to coordinate common foreign political efforts, but also to strengthen economic relations between Azerbaijan and Israel.

⁶⁷ Ibid.

REFERENCES

- Abbasov, Shahin, "Azerbaijan Mum about Israeli Spy Plane, Satellite Project", *Eurasianet.org*, 17 August 2009; (<http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav081709a.shtml>).
- Adeebfar, Tamine, "Azerbaijan's Geopolitical Challenge: Improving Relations With Iran", *Middle East Economic Survey*, Vol. 49, No. 49, 04 December 2006; (<http://www.mees.com/postedarticles/oped/v49n49-5OD01.htm>).
- Aghayeva Arzu, "The Biggest Synagoge of Baku, Azerbaijan", 25 February 2005; (<http://www.skyscrapercity.com/archive/index.php/t-184541.html>).
- Akiner, Shirin, *The Caspian: Politics, Energy and Security*, (Oxford, RoutledgeCurzon, 2004), pp. 90-91
- "An Agreement on Cooperation between the Governments of Azerbaijan and Israel in the Fields of ICT Has Been Signed", *The Azeri Times*, 03 July 2009; (<http://www.theazeritimes.com/site/news/2141>)
- Aras, Bulent, "Post-Cold War Realities: Israel's Strategy in Azerbaijan and Central Asia", *Middle East Policy*, Vol. 5, No. 4, January 1998.
- "Azerbaijan - Israel To Buy Azeri Light and Provide Passage To Eastern Markets", *AllBusiness*, 17 July 2006; (<http://www.allbusiness.com/sector-21-mining/oil-gas-extraction-crude/1185757-1.html>).
- "Azerbaijan Imports Irrigations Innovations from Israel", *The Israeli Export & International Cooperation Institute*, 26 May 2007; (http://www.export.gov.il/Eng/_Articles/Article.asp?ArticleID=6108&CategoryID=646).
- "Azerbaijan is a Special Country I Know I Can Trust In", *TrendNews*, 25 June 2009; (<http://en.trend.az/news/politics/foreign/1493806.html>).
- "Azerbaijan: Israeli Companies Demonstrate Advanced Agricultural Technologies", *The Israeli Export & International Cooperation Institute*, 01 March 2006; (http://www.export.gov.il/Eng/_Articles/Article.asp?CategoryID=399&ArticleID=3059).
- "Azerbaijan: The Status of Armenians, Russians, Jews and Other Minorities", *INS Resource Information Center*, 1993; (<http://www.uscis.gov/files/nativedocument/s/azerba93.pdf>).
- "Azerbaijan", *The Electronic Jewish Encyclopedia*, Vol. 1, No. 2, 01 September 2004; (<http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=10098>).
- "Azerbaijani Cultural Centre to Be Established in Israel", *Embassy of Azerbaijan Washington, D.C.*, 19 November 2007; (<http://azembassy.us/new/news.php?id=537>).
- Babayeva, J, "Over 13,000 People Join Campaign on Collecting Signatures Against Opening of Turkey-Armenia Border", *Topix*, 10 April 2009.

- "Baku", *The Electronic Jewish Encyclopedia*, Vol. 1, No. 2, 15 April 2005; (<http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=10381>).
- Bourtman, Ilya, "Israel and Azerbaijan's Furtive Embrace", *Middle East Quarterly*, Vol. 13, No. 3, Summer 2006.
- Cagaptay, Soner & Murinson, Alexandr, "Good Relation between Azerbaijan and Israel: A Model for Other Muslim States in Eurasia?", *The Washington Institute for Near East Policy*, 30 March 2005; (<http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=2287>).
- Chossudovsky, Michel, "The War on Lebanon and the Battle for Oil", *Global Research*, 26 July 2006; (<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=2824>).
- Cornell, Svante E., *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, (Surrey: Routledge Curzon, 2000).
- Dann, Moshe, "Lords of the Land: The War over Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967-2007", *Middle East Quarterly*, Book review, Vol. 16, No. 2, Spring 2009.
- Deckmejian, R. Hrair & H. Simonian, Hovann, *Troubled Waters the Geopolitics of the Caspian Region*, (London, I.B.Tauris & Co Ltd, 2003).
- Doyle, Clare, "Genocide Debate Complicates Search for Karabakh Peace", *Eurasianet.org*, 03 June 2002; (<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav030602a.shtml>)
- "Final Report: Monitoring of Russia and Ukraine (priority1) and Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Kazakhstan and Moldova (priority 2): Telecommunications and the Information Society", *Political Inelegance & Internews*, December, 2006; (http://ec.europa.eu/information_society/activities/internationalrel/docs/pi_study_rus_ukr_arm_azerb_bel_geor_kaz_mold/0_cover_page.pdf).
- Gut, Arye, "Diaspora Plays Key Role In Promoting Azerbaijan-Israel Relations", *Azerbaijan in the World ADA Biweekly Newsletter*, Vol. 1, No. 9, 01 June 2008; (<http://www.ada.edu.az/buyweekly2/issues/149/20090327123606911.html>)
- Gut, Arye, "Why Azerbaijan's Relations with Israel Are So Close?", *Azerbaijan in the World ADA Biweekly Newsletter*, Vol. 2, No. 8, 15 April 2009; (<http://ada.edu.az/biweekly/issues/vol2no8/20090422020043096.html>).
- Hirsch, Jorge, "Israel, Iran, and the US: Nuclear War, Here We Come", *Antiwar.com*, 17 October 2005; (<http://www.antiwar.com/orig/hirsch.php?articleid=7649>).
- Ibrahimov, Mahir & Kurbanov, Erjan, "Policy Brief: Getting it Wrong in the Caucasus", *Middle East Quarterly*, Vol. 1, No. 4, December 1994.
- Ikhilov, Semyon; Cennadiy, Zelmanovich, "Address of Jewish Diaspora of Azerbaijan", OSCE, 19 June 2003; (<http://www.osce.org/documents/sg/2003/>

06/251_en.pdf).

- "Iran Bullies Israel's Strategic Friends - with Eye on Washington"-Special report, *DEBKAfile*, 22 August 2004; (<http://www2.debka.com/article.php?aid=893>).
- "Iran, Armenia Insist on Energy and Trade Ties", *Tehran Times*, 14 April 2009; (http://www.tehrantimes.com/index_View.asp?code=192190).
- Ismailzade, Fariz, "Azerbaijanis Take Sides in Israeli-Lebanese War", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 3, No. 157, 14 August 2006; ([http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=31974](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=31974))
- Ismailzade, Fariz, "Azerbaijan's Independent Foreign Policy Strengthened by Recent High Profile Meetings", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 6, No. 162, 21 August 2009; (http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=35450).
- Ismailzade, Fariz, "Israel Show Interest in Azerbaijani Energy and Trade Projects", *Eurasia Daily Monitor*, 09 June 2006; ([http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=31770](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=31770))
- Ismailzade, Fariz, "New Tensions Complicate Relations Between Baku and Tehran", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 3, No. 62, 30 March 2006; (http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=31532).
- "Israel and Azerbaijan", *Azerbaijan in the World ADA Biweekly Newsletter*, 01 May 2008; (<http://www.ada.edu.az/biweekly/issues/147/20090328035810742.html>).
- "Israeli Ambassador: Azerbaijan and Israel have strategic relations", *APA*, 27 June 2007; (<http://en.apa.az/news.php?id=29490>).
- "Israel and Azerbaijan: Baku's Balancing Act", *CRIA*, 02 February 2009; (http://cria-online.org/CU_-_file_-_article_-_sid_-_21.html).
- "Israeli Foreign Minister: "The issue why the Azerbaijani embassy does not open in Israel should be addressed to the Azerbaijani government", *Today. Az*, 10 November 2008.
- "Israel's President Peres Meets With Azerbaijan Jewish Leaders", *ChabadLubavitch*, 29 June 2009; (<http://lubavitch.com/news/article/2026534/Israels-President-Peres-Meets-With-Azerbaijan-Jewish-Leaders.html>)
- Jewish Community of Azerbaijan Launches Website", *The Federation of Jewish Communities of the CIS*, 15 November 2004; (<http://www.fjc.ru/news/newsArticle.asp?AID=221938>).
- Katz, Yaakov, "A Lesson in Coexistence", *The Federation of Jewish Communities of the CIS*, 09 March 2006; (<http://www.fjc.ru/news/newsArticle.asp?AID=366948>).

- Kogan, Alex, "Azerbaijan: Israel's Problematic Energy Provider", *The Jerusalem Post*, 07 November 2007; (<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1192380757626&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>)
- Krichevsky, Lev, "In meeting with Jews, Azeri leader hints at stronger relations with Israel", *NCSJ-National Conference on Soviet Jewry*, February 2006; (<http://www.ncsj.org/AuxPages/021306Azerbaijan.shtml>).
- "Leader of Mountain Jews: Jews Have Never Been Oppressed in Azerbaijan", *Regnum News Agency*, 25 January 2006, (<http://www.regnum.ru/english/577879.html>).
- Leila Krieger, Hilary, "Azerbaijan to Open Trade Office in Israel", *Jerusalem Post*, 17 May 2006; (<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull&cid=1145961357051>).
- "Lider TV sets up permanent bureau in Israel", *Israil Xəbərçari*, January 2007; (<http://baku.mfa.gov.il/mfm/Data/108345.pdf>).
- Mann, Michael, *The Dark Side of Democracy Explaining Ethnic Cleansing*, (New York, Cambridge University Press, 2005).
- Melman, Yossi, "Israel and Azerbaijan Close Multi-Million Dollar Arms Deal", *Haaretz*, 26 September 2008.
- Mir - Ismail, Alman, "Azerbaijan, Trapped Between Palestinians and Israel, Takes a Pragmatic Position", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 6, No. 13, 21 January 2009; ([http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=34379&tx_ttnews\[backPid\]=27&cHash=2c5440c8de](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=34379&tx_ttnews[backPid]=27&cHash=2c5440c8de)).
- Morrow, Adam & Al-Omrani, Khaled Moussa, "Egypt: Opposition Slams Gas Sale to Israel", *IPS*, 29 February 2009; (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=41408>).
- Murinson, Alexander, "Azerbaijan-Turkey-Israel Relations: The Energy Factor", *MERIA*, Vol. 12, No. 3, September 2008.
- Murinson, Alexander, "Azerbaijani-Jewish Relations: Realpolitik Embedded in History", *CA&CC Press*, Vol. 2, Issue. 2, 2008.
- Nachmani, Amikam, "The Remarkable Turkish-Israeli Tie", *Middle East Quarterly*, Vol. 5, No. 2, June 1998.
- Piskur, Michael, "The BTC Pipeline and The Increasing Importance of Energy Supply Routes", 08 August 2006; (http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=537&language_id=1).
- Ratzlav-Katz, Nissan, "Israel Looks at Azerbaijan Option as Egypt 'Reviews' Gas Exports", *EJC*, 11 June 2008; (http://eurojewcong.org/ejc/news.php?id_article=2067).
- "Railway to Link Iran, Armenia to Black Sea", *Press TV*, 04 April 2009; (<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=90405§ionid=351020102>).

- Saffron, Inga "The Mountain Jews of Guba", *Journal of Azerbaijan International*, Vol. 6. No. 2, 21 July 1998.
- Sapozhnikov, Michael, "Baku, Azerbaijan, Jews and The Klionskys"; (http://www.klionsky.org/migration_albums/baku/baku.pdf).
- Sloame, Joanna, "The Virtual Jewish History Tour Azerbaijan", *Jewish Virtual Library*, 20 July 2006.
- Sultanova, Lachin, "Israel is Azerbaijan's second big partner in business field", *APA*, 29 April 2009; (<http://en.apa.az/news.php?id=101380>).
- "The Biggest Synagoge of Baku, Azerbaijan", 25 February 2005; (<http://www.skyscrapercity.com/archive/index.php/t-184541.html>).
- "United Nations General Assembly Resolution 181", *MidEastWeb*, 29 November 1947; (<http://www.mideastweb.org/181.htm>).
- Valiyev, Ali, "Brothers, Neighbors, Rivals", *TOL*, 17 March 2009; (<http://www.tol.cz/look/TOL/article.tpl?IdLanguage=1&IdPublication=4&NrIssue=313&NrSection=4&NrArticle=20457>)